

GENUS OCH JÄMSTÄLLDHET I VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL

En analys av två lärosätens aktiva arbete med att integrera olika aspekter av jämställdhet i vårdutbildningarnas innehåll, samt vilka strategiska, praktiska och teoretiska faktorer som påverkar utvecklingen av arbetet

GENUS OCH JÄMSTÄLLDHET I VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL

INNEHÅLL

1. BAKGRUND.....	5
1.1. Urval och genomförande.....	5
1.1.1. Fyra kategorier för analys av vårdutbildningarna	7
2. JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING AV VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL PÅ TVÅ LÄROSÄTEN.....	9
2.1. Jämställdhetsintegrering av innehållet i utbildningar vid KI och GU - historik och nuläge.....	9
2.1.1. KI.....	9
2.1.2. GU.....	11
2.1.3. Lärosätenas styrdokument och vägen från problem till mål.....	12
2.1.4. De fyra utbildningarna och deras examensmål	14
2.2. Examensmålen har stor inverkan på innehållet i utbildningsplanerna	17
2.2.1. KI:s utbildningsplaner överensstämmer med examensmålen.....	18
2.2.2. GU:s utbildningsplaner mer heterogena i förhållande till examensmålen. 19	
2.3. Olika perspektiv ges olika tyngdpunkt i kursplanerna	21
2.3.1. Analys av läkarprogrammets kursplaner.....	23
2.3.2. Analys av sjuksköterskeprogrammets kursplaner.....	29
2.3.3. Analys av psykologprogrammets kursplaner.....	31
2.3.4. Analys av barnmorskeprogrammets kursplaner.....	33
2.4. Examensmål, kunskap och jämställdhetsutveckling lokalt.....	36
2.4.1. Examensmålen både möjliggör och begränsar	36
2.4.2. Lärosätets eget aktiva arbete.....	37
3. STRATEGISKA, TEORETISKA OCH PRAKTISKA FAKTORER SOM PÅVERKAR JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING AV VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL	39
3.1. Stöd från andra myndigheter	40
3.1.1. Kunskapsstöd till lärosäten – examensmålet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.....	40
3.1.2. Jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet.....	41
3.1.3. Jämställdhetsintegrering i myndigheter som påverkar vården samt universitet och högskolor.....	41
3.1.4. Forskningsmyndigheternas roll.....	44

GENUS OCH JÄMSTÄLLDHET I VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL

3.2. Samverkan med regionernas hälso- och sjukvård	49
3.2.1. Studentens kunskap kan utveckla vården, och vården studentens kunskap.....	49
3.2.2. Regional samverkansstruktur.....	50
3.2.3. Exemplet Västra Götalandsregionen	51
3.2.4. SKR och jämställd vård	53
3.3. Samverkan mellan interna och externa faktorer- ett utvecklingsområde	54
4. SLUTSATSER OCH IDENTIFIERADE BEHOV	56
REFERENSER.....	59

1. BAKGRUND

Denna bilaga presenterar den undersökning av fyra vårdutbildningar som har genomförts inom ramen för Jämställdhetsmyndighetens regeringsuppdrag att följa upp utvecklingen inom det femte jämställdhetspolitiska delmålet om jämställd hälsa. En förutsättning för en jämställd och jämlik hälso- och sjukvård är att kunskap om kön, genus och maktordningar inom hälsa, vård och medicinsk forskning omsätts i praktik och får genomslag i vårdens arbete. Kunskapen behöver förmedlas inom vårdutbildningarna så att de olika professionerna kan ge en jämställd och jämlik vård. I denna studie undersöker Jämställdhetsmyndigheten hur kunskap som kan bidra till en jämställd och jämlik vård integreras i fyra vårdutbildningar vid två lärosäten, samt vilka faktorer som påverkar utvecklingen av arbetet.

1.1. URVAL OCH GENOMFÖRANDE

Jämställdhetsmyndigheten har granskat fyra vårdutbildningar på två lärosäten: Karolinska Institutet (KI) och Göteborgs universitet (GU). De två lärosätena har valts utifrån att de har ett stort utbud av medicinska utbildningar, inklusive de fyra utbildningar som denna analys omfattar, samt ett aktivt och välformulerat arbete med att jämställdhetsintegrera utbildningarnas innehåll. Lärosätena har även varit föremål för tidigare uppföljning kring jämställdhet och utbildningarnas innehåll (Andrén, 2011; Esbjörnsson m.fl., 2010; Lindroth & Bondestam, 2014). KI är specialiserat inom det medicinska området och har det största utbudet av medicinska utbildningar och medicinsk forskning i Sverige, samt en nära relation till hälso- och sjukvården (Karolinska Institutet, 2020a). GU har samtliga fyra utbildningar som studeras i denna rapportbilaga, men har även ett bredare utbildningsutbud som går utanför vårdområdets utbildningar. Tre av de studerade utbildningarna ingår i Sahlgrenska akademien, som har forskning och ett nära samarbete med hälso- och sjukvården (Göteborgs universitet, 2020b).

De fyra utbildningar som analyserats är läkarprogrammet, sjuksköterskeprogrammet, psykologprogrammet och barnmorskeprogrammet. Programmen har valts utifrån att de är centrala för vården och intressanta ur ett jämställdhetsperspektiv eftersom de fyra yrkena har centrala roller i den medicinska vården. Läkar-, sjuksköterske- och psykologprogrammen ingår i de yrkesutbildningar som år 2018 fick examensmål om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Barnmorskeprogrammet är en vidareutbildning på avancerad nivå som i dagsläget inte omfattas av detta examensmål, men som har mål om jämställdhet och är viktigt för kvinnohälsan¹.

Genomgången är begränsad till de utbildningsplaner och kursplaner som fanns tillgängliga på lärosätenas hemsidor i oktober 2020², och omfattar inte litteraturlistor, innehållet i undervisning, genomförande av utbildningen och verksamhetsförlagd utbildning (VFU), samt vad som tas upp i själva examinationen. Myndigheten har även studerat strategiska dokument.

Därtill har myndigheten studerat statliga myndigheters arbete, forskningspolitiska åtgärder, regioners arbete samt genomfört intervjuer med nyckelpersoner³ för att kartlägga vilka strategiska, praktiska och teoretiska faktorer som kan påverka utvecklingen av arbetet med att jämställdhetsintegrera vårdutbildningarnas innehåll.

I examensordningen, som är en del av högskoleförordningen, anges vilka examina som får avläggas, på vilken nivå en viss examen ska avläggas och vilka krav som ska uppfyllas för en viss examen (examensbeskrivning) (Högskoleförordning (1993, 1993). Enligt högskoleförordningen måste varje utbildningsprogram ha en utbildningsplan som anger de kurser som ingår i utbildningsprogrammet och krav på särskild behörighet. Enligt högskoleförordningen ska det även finnas en kursplan för varje kurs och kursplanen ska ange kursens nivå, antal högskolepoäng som kurser omfattar, kursens mål, krav på särskild behörighet och former för att bedöma studenternas prestationer. Universiteten och högskolorna får också ha egna föreskrifter (UKÄ, 2020b). Högskoleförfattningarna reglerar vilka ärenden som ska beslutas av universitetsstyrelsen och rektor. Beslutsbefogenheter för andra beslutande organ inom universitetet grundar sig i delegation från överordnade organ, där den ursprungliga delegationen alltid är från rektor. Vilket organ eller roll som fattar beslut om utbildningsplaner och kursplaner fastställs i lärosätenas besluts- och delegationsordningar (Stockholms universitet, 2020).

¹ Detta rör bland annat könsstämpning av flickor och kvinnor och förlossningsskador.

² Planer som var aktuella på respektive lärosätes hemsida under oktober månad 2020.

³ Från myndigheter, lärosäten och regioner.

1.1.1. Fyra kategorier för analys av vårdutbildningarna

Jämställdhetsmyndigheten har gått igenom hur begrepp relaterade till mäns våld mot kvinnor, mänskliga rättigheter, jämställdhet och genus används i utbildnings- och kursplaner. Detta kopplas till examensmålen i högskoleförordningen och det aktiva jämställdhetsarbetet på lärosätet.

Mäns våld mot kvinnor

Examensmålet om att visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation finns i högskoleförordningen och infördes år 2018 för sju utbildningar⁴ på grundnivå. Sedan år 2019 ingår examensmålet även för tandhygienistprogrammet och idag omfattas totalt 27 lärosäten med sammanlagt 84 program (Jämställdhetsmyndigheten, 2020). I denna analys omfattas läkarprogrammet, sjuksköterskeprogrammet och psykologprogrammet av examensmålet, men inte barnmorskeprogrammet. I undersökningen ingår även sexuella övergrepp och könsstympning av flickor och kvinnor i denna kategori. Implementeringen och genomslaget för kunskapsområdet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är angeläget då studenterna i sin framtida yrkesutövning blir viktiga aktörer när det gäller att dels upptäcka våldet, dels ha kunskap om hur våldet påverkar bemötande, diagnos, behandling och rehabilitering. Målet om våld har funnits tidigare men plockades bort år 1997 för att sedan återkomma cirka 20 år senare. Våld som nämns i planer utan att anknyta till mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer eller kön har inte tagits med i analysen.

Mänskliga rättigheter

År 2007 infördes skrivningar om Mänskliga rättigheter (MR) i examensordningen i högskoleförordningen. Målet om att beakta de mänskliga rättigheterna, och särskilt rätten till hälsa (Regeringskansliet, 2011), lyfts eftersom målet kan tolkas utifrån att alla individer oavsett kön, genus, könsidentitet, sexuell läggning, ålder, funktionsvariation, social ställning, etnisk tillhörighet och religion eller annan trosuppfattning har rätt till god vård på lika villkor. I analysen av utbildnings- och kursplanerna är begrepp som lika villkor, intersektionalitet, mångfald och jämlik vård, samt hänvisningar till internationella konventioner och överenskommelser (exempelvis Agenda 2030), inkluderade i denna kategori. Hänvisning till hållbar utveckling som ej inkluderar sociala dimensioner noteras ej.

⁴ Examensmål i Högskoleförordningen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer 2018: Läkare-, Psykolog-, Sjuksköterske-, Fysioterapeut-, Tandläkar-, Jurist-, och Socionomexamen

Jämställdhet

En konsekvens av att mänskliga rättigheter lyftes in i examensordningen år 2007 blev att examensmål med skrivningar om kvinnor och män respektive jämställdhet plockades bort på vissa utbildningar. Det är därmed intressant att studera om detta gäller de fyra utbildningsprogram som valts ut för analysen. Kategorin jämställdhet omfattar förekomsten av formuleringar kring jämställdhet, kön, kvinnor och män, kön i samband med makt eller maktordningar samt genus. I denna breda kategori är det inte avgörande att ett maktperspektiv tydligt förmedlas i texten, att både kvinnor och män nämns samtidigt eller att det finns tydliga jämställdhetsambitioner i texten, utan enbart förekomst av kön, män, kvinnor eller könsminoriteter noteras också. Även jämlikhet, jämlik vård, lika villkor, och hållbar utveckling där kön eller genus tydligt ingår noteras. Denna kategori redovisar dock ej kön i samband med våld då våld är en egen kategori.

Genus

Begreppet genus studeras särskilt som en fjärde analytisk kategori i syfte att belysa maktperspektivet. Kvinnliga läkares förening, med flera, har lyft att det är essentiellt att läkaren har kunskap att tillämpa ett genusperspektiv i forskning, behandling och bemötande för att säkerställa en rättvis och jämställd vård (Zettermark m.fl., 2019). Vid analys av utbildnings- och kursplaner noteras om studentens värderingar, vården och kursens specifika ämnesinnehåll problematiseras och presenteras utifrån ett genusperspektiv. Även intersektionella analyser där kön analyseras i relation till andra maktordningar har noterats.

2. JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING AV VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL PÅ TVÅ LÄROSÄTEN

Detta kapitel undersöker hur kunskap ur olika perspektiv på jämställd och jämlik vård integreras i vårdutbildningar. Fyra vårdutbildningar på två lärosäten kartläggs utifrån om och hur begrepp relaterade till kategorierna: mäns våld mot kvinnor, mänskliga rättigheter, jämställd/jämlik vård och genus integreras i styrdokument, utbildnings- och kursplaner.

2.1. JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING AV INNEHÅLLET I UTBILDNINGAR VID KI OCH GU - HISTORIK OCH NULÄGE

2.1.1. KI

Det har sedan början av 2000-talet ställts krav på att KI:s utbildningar ska innehålla genus- och mångfaldsperspektiv, samt att ”likabehandlingsaspekter ska uppmärksammas i undervisning, ämneskunskaper och pedagogiska tillvägagångssätt samt metoder” (Karolinska Institutet & Folkesson, 2016). Mellan 2009–2010 genomfördes en kartläggning av likabehandling och genusperspektiv i samtliga utbildningsprogramms innehåll som visade att genusmedicinska kunskaper ytterst sällan fanns med i något av de granskade utbildningsprogrammen vid KI (Esbjörnsson m.fl., 2010).

KI:s jämställdhetsstrategi 2017-2019 lyfter att KI:s utbildningar i många fall saknar ett jämställdhets- och likavillkorsperspektiv i innehåll, pedagogik och litteratur och att avsaknaden av denna kunskap hos examinerade studenter som verkar inom vård och medicin riskerar att bidra till och förstärka en ojämlig vård i samhället (Karolinska Institutet, 2017). Även brister i jämställdhets- och likavillkorsperspektiv inom forskarutbildning lyfts som en riskfaktor som kan bidra

till utveckling av läkemedel och vård baserade på forskning som inte tar hänsyn till olikheter i biologi och patologi mellan könen. Jämställdhetsstrategin betonar att för att lösa problemet ska KI ta in mer genusmedveten och/eller normkritisk litteratur i utbildningar, göra en översyn av utbildningsprogrammets innehåll ur ett jämställdhetsperspektiv samt genomföra en pedagogisk kompetensutveckling för lärare utifrån ett jämställdhetsperspektiv. I KI:s *Strategi 2030* anges att KI ska säkerställa att utbildningen ger den kunskap om kön, makt och lika villkor som krävs för att ge förutsättningar för jämlik vård och omsorg (Karolinska Institutet, 2019a).

UKÄ:s granskning av KI:s kvalitetsarbete

Den granskning som UKÄ gjorde 2019 av KI:s kvalitetsarbete⁵ kom fram till att på en övergripande nivå har lärosätet relativt tydliga ambitioner för jämställdhet, men på program- och kursnivå saknas ofta moment om jämställdhet. Till styrkorna hör att KI har organiserat och genomfört en rad utbildningsinsatser för intern kompetensutveckling och att ledningen har medvetenhet och engagemang samt på flera sätt arbetar systematiskt inom jämställdhetsområdet. Det tydliga utvecklingsområdet var dock utbildningarnas innehåll där KI rekommenderas att ”systematiskt säkerställa att jämställdhet beaktas på ett tydligare och mer konkret sätt på alla nivåer i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande” (Universitetskanslerämbetet, 2020).

⁵ Granskningen publicerad 2020-03-20.

2.1.2. GU

Göteborgs universitet har ett brett utbildningsutbud som spänner över många områden. En granskning av professionsutbildningarna på Göteborgs universitet från 2014 visade att jämställdhet sällan var integrerat i utbildningarna (Lindroth & Bondestam, 2014). Rapporten kritiserade de dåvarande examensmålen och menade att ”otydliga skrivningar om jämställdhet i examensordningen leder till en rad olika utbildningsorganisatoriska problem och negativa konsekvenser för implementeringen av jämställdhet i professionsutbildningar vid Göteborgs universitet”. Kartläggningen visade att implementering av jämställdhet i utbildnings- och kursplaner skedde godtyckligt. Även en kunskapsmässig begreppsförskjutning som försvagar betydelsen av kunskaper om jämställdhet i professioner och att kunskapsområdet jämställdhet sammanblandas med andra kunskapsområden som diskriminering och mänskliga rättigheter kunde påvisas. Universitetslärare på professionsutbildningar gavs undermåliga förutsättningar att implementera jämställdhet i såväl utbildningarnas innehåll som i undervisningens genomförande.

Göteborgs universitet ingår sedan år 2016 i den pågående regeringssatsningen om Jämställdhetsintegrering i universitet och högskolor. I planen för Jämställdhetsintegrering 2017–2019 är en målsättning att universitetets forskning och utbildning ska bidra till kunskap som ökar jämställdheten i samhället. Ett av ojämställdhetsproblemen som definierades rörde utbildningarnas innehåll och hur institutionerna kan arbeta med att ge studenterna relevant kunskap gällande jämställdhet, kön och genus kopplat till respektive ämnesområde. Utifrån det femte jämställdhetspolitiska delmålet menar GU att kunskap om jämställd hälsa behöver tryggas genom relevant forskning och införlivas i utbildningarna. För att införliva kunskapen i utbildningar var ett pilotarbete⁶ redan påbörjat när planen skrevs, och ambitionen var att åtgärderna och erfarenheterna skulle kunna överföras till övriga utbildningar. Även universitetets kvalitetspolicy utvecklades i relation till kunskapsinnehållet i utbildningarna. När det gäller frågan om att öka mängden relevant forskning med genus och könsperspektiv fanns inga direkta åtgärder i planen. Åtgärderna för forskningen handlade främst om olika villkor för forskarutbildning och villkor och karriärvägar för forskare.

⁶ Lärarutbildningen var först ut med en översyn av det pedagogiska idéprogrammet mm.

Göteborgs universitet fortsätter nu arbetet med frågor som rör kön och jämställdhet i innehållet i utbildningarna med motivering att det är viktigt att studenterna får relevant kunskap om jämställdhet för sitt framtida yrkesliv, för att på så sätt främja ett jämställt samhälle (Göteborgs universitet & Thulin, 2020). GU anger att arbetet med att stärka kvaliteten i universitetets utbildningar, kopplat till jämställdhet, behöver vara ständigt pågående. Utbildningsnämnden ansvarar för att samordna arbetet där målsättningen är att säkerställa systematik gällande rutiner och processer, så att jämställdhet beaktas i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande. Genom denna samordning, och att det tagits fram goda exempel från olika fakulteter, kan arbetet underlättas för institutionerna.

När det gäller vårdutbildningarna visade undersökningen från 2014 att såväl yrkesutbildningarna för läkare, sjuksköterskor, psykologer och barnmorskor saknade skrivningar om våld, och endast fragmentariska skrivningar om jämställdhet och genus kunde återfinnas (Lindroth & Bondestam, 2014). Dessa vårdutbildningar saknas också i de goda exempel som universitet nu lyfter fram. Sahlgrenska akademien har dock deltagit i pilotarbetet utifrån Institutionen för odontologi (Göteborgs universitet, 2019b).

2.1.3. Lärosätenas styrdokument och vägen från problem till mål

Både KI och GU har olika styrdokument för olika delar av jämställdhets- och jämlikhetsarbetet, därtill är andra områden och styrdokument jämställdhetsintegrerade. KI har exempelvis en plan för jämställdhetsintegreringsarbetet och information om arbetet på sin hemsida (Karolinska Institutet, 2017). De har ett pågående arbete med lika villkor där jämställdhet ingår och kön är en av flera diskrimineringsgrunder och maktordningar (Karolinska Institutet, 2021). KI har även en långsiktig strategi för hela organisationens utveckling som sträcker sig till 2030 där makt och kön nämns i ett stycke (Karolinska Institutet, 2019a). GU har liksom KI planer för jämställdhetsintegrering, exempelvis *Policy för jämställdhet och likabehandling vid Göteborgs universitet* (Göteborgs universitet, 2020f), plan för lika villkor (Göteborgs universitet, 2021a), samt en hemsida för hållbar utveckling där jämställdhet och lika villkor är en dimension (Göteborgs universitet, 2021b). GU har även de en långsiktig strategi för hela organisationen som dock ej nämner kön, makt eller jämställdhet, men nämner globala målen och ”ett aktivt arbete för att motverka ojämlika villkor på strukturell nivå” (Göteborgs universitet, 2020d).

Styrdokumenterna för jämställdhetsintegrering innehåller definitioner av ojämställdhetsproblem, jämställdhetsmål och vilka åtgärder som ska bidra till att lösa problemen. Ojämställdhetsproblemen i organisationen länkas ofta till problem i samhället eller problem på strukturell nivå, och kopplas till något av de jämställdhetspolitiska delmålen.

Båda lärosätena har i sitt jämställdhetsintegreringsuppdrag identifierat några huvudproblem i organisationen som riskerar att reproducera eller förstärka ojämställdhet och ojämlikhet i vården. Ett problem rör direkt innehållet i utbildningarna och ett annat forskningen som skapar den kunskap som sedan kan förmedlas på utbildningen och som bidrar med de forskare och blivande forskare som kan undervisa utifrån den kompetensen på utbildningarna.

Problemformuleringar i styrdokumentet beskriver problem flera led

KI formulerar problemen som relaterar till ojämlik vård som att utbildningar i många fall saknar ett jämställdhets- och likavillkorsperspektiv i innehåll, pedagogik och litteratur, och att detta leder till att examinerade studenter som verkar inom vård och medicin inte har den kunskapen i mötet med patienter, brukare och medarbetare. Detta riskerar i sin tur att bidra till eller till och med förstärka en ojämlik vård i samhället. KI anger också att brister i jämställdhets- och likavillkorsperspektiv inom forskarutbildning riskerar att bidra till en forskning som inte tar hänsyn till olikheter i biologi och patologi mellan könen, vilket kan resultera i utveckling av läkemedel och vård som riskerar att bidra till och förstärka en ojämlik vård (Karolinska Institutet, 2017).

GU formulerade problemet som att ”Frågor om kön och makt är ej integrerade i utbildningens innehåll och beaktas ej i det pedagogiska genomförandet.” De kopplar även problemet till studenternas yrkesliv, samhällsrelaterad ojämställdhet, samt lyfter frågan om forskningen i relation till jämställd hälsa: ”Hur utbildning genomförs och vilken kunskap som förmedlas villkorar studenternas prestation i ett yrkesliv och kan i förlängningen innebära att olika typer av samhällsrelaterad ojämställdhet reproduceras (Göteborgs universitet, 2017b). GU lyfter fram att det utifrån ett samhällsperspektiv är av stor vikt att de utbildningar som har tydliga samhällsuppdrag är de som först ges uppdrag att problematisera och utmana former av ojämställdhet för att ge studenterna rätt redskap för yrkeslivet. I planen knyts arbetet till det femte jämställdhetspolitiska delmålet där jämställd hälsa definieras som att kvinnor och män ges samma förutsättningar för en god hälsa samt erbjuds vård och omsorg på lika villkor. GU menar att för sektorn innebär en ”utmaning som utbildnings- och forskningsinstitution då kunskap om jämställd hälsa behöver tryggas genom relevant forskning och införlivas utbildningarna” (Göteborgs universitet, 2017b).

Åtgärder för att lösa problemen

Planen för KI för att lösa problemen blir att säkerställa att utbildningen för studerande och forskarstuderande ger den kunskap om kön, makt och lika villkor som krävs för att ge förutsättningarna för en jämlik vård och omsorg (Karolinska Institutet, 2019a). Åtgärderna blir att granska utbildningarna, påbörja utvecklingsarbetet med en pilotutbildning och att få in mer genusmedveten och normkritisk litteratur i utbildningar. Därtill ska lärare ges kompetensutveckling ur ett jämställdhetsperspektiv samt återkoppling av jämställdhet och likavillkor från studenter. Ansvaret för att genomföra åtgärderna läggs på den styrnivå som har makt över problemet.

När det gäller åtgärder arbetar GU med att säkerställa systematik gällande rutiner och processer, så att jämställdhet beaktas i utbildningarnas innehåll. Lärarutbildningen prioriterades i planen för 2017–2019, men även andra institutioner och program har arbetat med frågan. Flertalet institutioner arbetar således på olika sätt med frågor om jämställdhet i innehållet för utbildningar, bland annat med riktlinjer för hur jämställdhet beaktas vid utarbetande och revidering av kursplaner. Flera olika styrprocesser tar upp arbetet med utbildningarnas innehåll: i kvalitetspolicyn för 2018 uppmärksammades att jämställdhet bör främjas i det lokala kontinuerliga uppföljnings- och utvecklingsarbetet, och frågor om jämställdhet har inkluderats i det GU-övergripande verktyget för inventering och utveckling av utbildningskvaliteten. Dessa frågor har vidareutvecklats i en reviderad version av verktyget för 2020, och det pedagogiska idéprogrammet (PIP) har integrerats med frågor som beaktar jämställdhet (Göteborgs universitet & Thulin, 2020).

När det gäller åtgärder för den forskning som är viktig för att skapa jämställd vård så finns inga direkta åtgärder för innehållet i forskningen på något av lärosätena. Åtgärder som rör forskare och forskning handlar till största delen om forskarstudenter samt villkor, karriärvägar och bedömningsprocesser.

2.1.4. De fyra utbildningarna och deras examensmål

Läkarprogrammet

Läkarprogrammet innebär idag 5.5 års studier, därefter minst 18 månaders allmäntjänstgöring (AT), och för att bli specialist krävs ytterligare minst 5 års utbildning. I mars 2019 beslutade regeringen om en ny sexårig, legitimationsgrundande läkarutbildning som ska starta hösten 2021.

2017 startade KI en översyn av utbildningarna, där läkarprogrammet tjänade som pilot för att arbeta fram metoder som sedan kan införas i andra program.

Översynen har lett till insatser för både lärares kompetens och för programmens innehåll. KI anger att genus- och lika villkorsperspektivet⁷ har förstärkts i läkarprogrammet, genom att perspektiven finns med som en integrerad del inom områdena Professionell utveckling och Vetenskaplig utveckling samt som nya krav i examensarbetet (Karolinska Institutet, 2019b).

UKÄ:s bedömargrupp kunde dock konstatera att begrepp som jämställdhet, kön och genus saknas eller inte beaktas tillräckligt tydligt, och att jämställdhetsmål examineras i några få utbildningar. De fann endast fragmentariska och sporadiska tecken på att utbildningarna beaktar kunskapsområdet jämställdhetsarbete med fokus på patienter i vården med syfte att erbjuda människor lika god och rätt vård oavsett kön. UKÄ menade att ett genomgripande systematiskt arbetssätt för att säkerställa att jämställdhet beaktas i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande är otillräckligt eller saknas, och finner det är angeläget att KI systematiserar och sprider det goda arbete som bedrivs inom delar av lärosätet (Universitetskanslerämbetet, 2020).

Trots att GU arbetat med att säkerställa systematik för att jämställdhet ska beaktas i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande, och i det sammanhanget tagit fram goda exempel från olika fakulteter, så saknas exempel från den medicinska fakulteten i relation till de fyra program som granskas här. UKÄ har ännu inte granskat GU varför det inte finns något resultat att lyfta.

Läkarprogrammet saknar examensmål om jämställdhet och genus, men har examensmål kring våld och MR:

- visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer,
- visa förmåga till helhetssyn på patienten utifrån ett vetenskapligt och humanistiskt synsätt med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna

⁷ Begreppet lika villkor används inom KI som ett paraplybegrepp för jämställdhet och arbete med andra diskrimineringsgrunder än kön.

Sjuksköterskeprogrammet

Sjuksköterskeprogrammet är på 180 högskolepoäng, leder fram till en yrkesexamen samt kandidatexamen och innehåller både obligatoriska och valbara kurser. Efter examen kan studenten studera vidare inom olika specialistsjuksköterskeutbildningarna, eller på ett magister-/masterprogram och få behörighet till forskarutbildning. I en granskning från 2013 framkom att studenterna saknade ett norm- och könskritiskt perspektiv i sjuksköterskeprogrammets undervisningen (Alsén, 2013). Studien visade att studenterna upplevde att bilden av patienten i kurslitteratur och undervisningsmaterial var en heterosexuell man, och att kvinnors symtom och sjukdomar marginaliserades. Studien konkluderade att könsbias förelåg och att mer forskning kring ämnet genusmedicin, utbildningens påverkan på yrkesverksamheten och genusvetenskap krävs. Sjuksköterskeprogrammet saknar examensmål genus, men har examensmål kring våld, MR och jämställdhet:

- visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer
- visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna
- visa kunskap om förhållanden i samhället som påverkar barns, kvinnors och mäns hälsa

Psykologprogrammet

Psykologprogrammet är en femårig yrkesutbildning på 300 högskolepoäng som leder till en psykologexamen, som är en yrkesexamen på avancerad nivå. Programmet innehåller både obligatoriska och valbara kurser. Efter examen och ett års praktisk tjänstgöring kan studenten ansöka till legitimerad psykolog. Psykologer arbetar inom flera olika sektorer i samhället såsom hälso- och sjukvård, skola, företag och inom olika organisationer. På GU ligger programmet på den samhällsvetenskapliga fakulteten vilket skiljer den från de andra programmen som ligger under Sahlgrenska akademien. Psykologprogrammet saknar examensmål om genus, men har examensmål kring våld, MR och jämställdhet:

- visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer
- visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna
- visa kunskap om förhållanden i samhället som påverkar barns, kvinnors och mäns hälsa

Barnmorskeprogrammet

Barnmorskeprogrammet är en utbildning inom sexuell, reproduktiv och perinatal hälsa på avancerad nivå, på 90 högskolepoäng. För att ha behörighet till programmet ska studenten ha svensk legitimation som sjuksköterska, eller avlagd kandidatexamen i något av vårdvetenskapens huvudområden eller motsvarande, eller ett års yrkeserfarenhet som sjuksköterska. GU:s beskrivning av programmet anger att efter magisterexamen finns möjlighet till studier på master- och doktorandnivå: ”Här kan din forskning hjälpa till att utveckla förutsättningarna för en hållbar och jämställd reproduktiv vård och hälsa.” KI anger att barnmorskor är mycket efterfrågade i internationellt arbete där de kan verka för hälsa hos kvinnor och barn. Programmet saknar examensmål om våld och formulering om genus (eller makt och kön) i högskoleförordningen, men har examensmål kring MR och jämställdhet:

- visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällsliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna
- visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt gentemot kvinnor och deras närstående

2.2. EXAMENSMÅLEN HAR STOR INVERKAN PÅ INNEHÅLLET I UTBILDNINGSPLANERNA

Jämställdhetsmyndighetens analys visar att examensmålen är viktiga för målen i utbildningsplanerna, men att det finns utrymme för ambitioner och initiativ från lärosätenas sida som kan stärka genomslaget när det gäller kunskapsområdet jämställd och jämlik vård. Fakulteterna har möjlighet att utveckla egna formuleringar kring jämställdhet, jämlikhet, kön, genus, andra maktordningar samt intersektionella analyser i syfte att öka kvalitén på utbildningsplanerna och sätta en tydlig ram för kursplanerna. Exempelvis saknas jämställdhet som examensmål för läkarprogrammet, men förekommer i GU:s utbildningsplan.

2.2.1. KI:s utbildningsplaner överensstämmer med examensmålen

Analysen visar att formuleringarna i KI:s utbildningsplaner överensstämmer med högskoleförordningens examensmål för de olika programmen. Samtliga fyra program har examensmål om mänskliga rättigheter, tre av dem examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation, medan samtliga saknar mål med formuleringar kring genus samt kön och makt⁸. Tre av utbildningarna har examensmål som Jämställdhetsmyndigheten inkluderar i kategorin jämställdhet, dock saknas ett tydligt maktperspektiv i formuleringarna. Resultatet blir att mänskliga rättigheter och våld inkluderas i högre grad i praktiken, medan formuleringar kring jämställd vård, kön och makt, genusmedicin eller genusperspektiv på programmets innehåll inte finns med i utbildningsplanerna.

Där jämställdhet och genus saknas i examensmålen i högskoleförordningen blir det upp till lärosätet, fakulteten eller institutionen att ta initiativ för att integrera dessa områden. Trots att lärosätet i sin strategi anger att de ska säkerställa att utbildningen ger den kunskap om kön, makt och lika villkor som krävs för att ge förutsättningar för jämlik vård och omsorg har detta ännu inte lämnat några avtryck i utbildningsplanerna. På KI har således målen i strategin⁹ om att implementera kunskap om jämställdhet och genus i utbildningarnas innehåll (Karolinska Institutet, 2017) ännu inte haft genomslag i utbildningsplanerna, som i nuläget endast förhåller sig till formuleringarna i högskoleförordningen.

⁸ Kvinna och man nämns i examensmålen för sjuksköterskor och psykologer, medan, ”kvinnor och deras närstående”, nämns i examensmålen för barnmorskor, dock saknas ett tydligt maktperspektiv i formuleringarna.

⁹ ”MÅL: Samtliga utbildningar vid KI ska ha tydligt integrerade genus- och likavillkorsperspektiv, med fokus på konstruktiv jämställdhet i kunskap om t.ex. praktik och bemötande.”

Tabell 1

Karolinska institutet:	Läkarprogrammet	Sjuksköterskeprogrammet	Psykologprogrammet	Barnmorskeprogrammet
Examensmål Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation	+	+	+	-
Utbildningsplan Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation	+	+	+	-
Examensmål Mänskliga rättigheter	+	+	+	+
Utbildningsplan Mänskliga rättigheter	+	+	+	+
Examensmål Jämställdhet	-	+	+	+
Utbildningsplan Jämställdhet	-	+	+	+
Examensmål Genus	-	-	-	-
Utbildningsplan Genus	-	-	-	-

2.2.2. GU:s utbildningsplaner mer heterogena i förhållande till examensmålen

GU:s utbildningsplaner visar ett heterogent mönster i relation till examensmålen. GU har på fakultetsnivå tagit fram egna lokala mål kring jämställdhet, genus och likabehandling generellt för de tre utbildningarna som tillhör medicinsk fakultet (Göteborgs universitet, 2018). Skrivningar om genus har implementerats i två av tre utbildningsplaner som ligger under medicinsk fakultet, vilket visar vikten av initiativ och utvecklingsarbete på fakultets- och institutionsnivå.

Läkarprogrammet uppfyller i utbildningsplanen sina examensmål kring våld och MR, och adderar dessutom lokala mål kring jämställdhet och genus.

De lokala målen innebär att studenten ska kunna förklara vad ett genusperspektiv innebär i vården och behandla alla patienter, anhöriga och medarbetare med samma respekt för deras lika värde och rättigheter oavsett kön, etnicitet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning, könsöverskridande identitet och ålder. Studenten ska även kunna diskutera vårdens bemötande av patienter och närstående, och analysera fall ur olika människorättsperspektiv, däribland genusperspektivet.

Barnmorskeprogrammet uppfyller sina mål kring MR och jämställdhet, och adderar liksom läkarprogrammet lokala skrivningar kring genus.

Utbildningsplanernas formuleringar visar även på initiativ där barnmorskeprogrammet har mål om ”ökad medvetenhet om genus, jämställdhet och likabehandling” och som del i programmets syfte: ”Vidare understryks kvinnans och närståendes rätt till autonomi, delaktighet i vård med informerade val, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet ur ett globalt och mångkulturellt perspektiv”.

Sjuksköterskeprogrammets utbildningsplan saknar samtliga examensmål (Göteborgs universitet, 2017). Psykologprogrammet uppfyller sina examensmål kring våld, MR och jämställdhet, men har inte lagt till formuleringar kring genus, vilket kan bero på att det tillhör en annan fakultet än de andra programmen.

Tabell 2

Göteborgs universitet:	Läkarprogrammet	Sjuksköterskeprogrammet	Psykologprogrammet	Barnmorskeprogrammet
Examensmål Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation	+	+	+	-
Utbildningsplan Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation	+	-	+	-
Examensmål Mänskliga rättigheter	+	+	+	+
Utbildningsplan Mänskliga rättigheter	+	-	+	+
Examensmål Jämställdhet	-	+	+	+
Utbildningsplan Jämställdhet	+	-	+	+
Examensmål Genus	-	-	-	-
Utbildningsplan Genus	+	-	-	+

2.3. OLIKA PERSPEKTIV GES OLIKA TYNGDPUNKT I KURSPLANERNA

Genomgången av kursplanerna för de fyra utbildningarna vid KI och GU visar att olika perspektiv ges olika tyngdpunkt i planerna. Ett perspektiv handlar om värderingar och föreställningar om kön som kan påverka de professionellas möte med patienten. Detta perspektiv är vanligast i de kursplaner som har någon av de fyra analyskategorierna mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation, mänskliga rättigheter, jämställdhet eller genus noterad.

Ett andra perspektiv är att en genusanalys knyts direkt till ett specifikt kunskapsområde eller diagnosområde. Här kan det handla om att anlägga en genusanalys av beprövad kunskap för att öka möjligheterna för en jämställd vård. Detta perspektiv förekommer för läkarlinjens del i högre grad i KI:s kursplaner. Här har en analys knutits direkt till olika diagnosområden som trauma och frakturer, sexuell utveckling, hormonellt orsakade sjukdomar, perinatal utveckling, hjärtmedicin, farmakologi och alternativmedicin (Karolinska Institutet, 2020b).

Stor variation mellan lärosätena och de olika utbildningar i hur jämställdhet är integrerat i kursplanerna

Studien visar att det finns stor variation mellan lärosätena och de olika utbildningarna, men framförallt inom utbildningarna. Många åtgärder i kursplanerna handlar om att reflektera kring och granska hur värderingar och uppfattningar utifrån kön och andra maktordningar påverkar vården, både den enskilda personens agerande (studentens) och vården i stort.

Kön, genus eller jämställdhet saknas i en majoritet av kursplanerna. Några kursplaner har tydliga skrivningar om genusperspektiv avseende olika ämnen och diagnoser och könsspecifika behov, men i andra kursplaner saknas det helt. Utifrån denna studie kan Jämställdhetsmyndigheten inte säga om lärosätena gjort en bedömning att perspektivet saknar relevans för de kurser som saknar perspektivet. Olikheter inom exempelvis hjärt- och kärlområdets olika kurser är dock ett exempel på att ansvariga för kursplanerna antingen inkluderar eller exkluderar ett genusperspektiv och könsskillnadsforskning. Ett lärosäte inkluderar kunskapen i en specifik kursplan, medan ett annat inte gör det. Då analysen inte inkluderat litteraturlistor, scheman och intervjuer med enskilda kursledare är orsakerna svåra att uttala sig om.

Kunskapsområdet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation saknas i många av kursplanerna i samband med de ämnen och diagnoser som avhandlas där. Både i relation till att upptäcka våldet och att hantera våldssituationer i relation till behandling och rehabilitering samt inkludera konsekvenser av våld i olika medicinska diagnoser och behandlingar. Exempelvis finns kunskapsområdet inte med i någon av kursplanerna inom psykologprogrammet på det ena lärosätet. Även om några få kurser har med genus är det oklart om kunskap om våld, och olika behandlingar av konsekvenserna av våldet, finns med. På det ena lärosätet finns en temadag om våld, vilket ger studenterna ett samlat tillfälle att ta del av baskunskaper inom området. För att god och rätt vård ska kunna ges i tid bör kunskapsområdet finnas i forskningen, i medicinska riktlinjer, i vården i praktiken och i vårdutbildningarnas olika kurser. Kunskapsområdet inrymmer olika våldssituationer som personal inom hälso- och sjukvården kan möta. Det kan gälla kvinnor, men också män, i olika åldrar som utsätts för sexuellt våld av närstående eller okänd gärningsperson. Det kan gälla ett pågående våld i nära relation. Det kan också gälla situationer med hedersrelaterat våld och förtryck, könsstympning av flickor och kvinnor, prostitution och människohandel samt sexuell exploatering av barn.

Det är svårt att avgöra vilka våldsformer som finns med i kursplanerna. En undersökning visar att den undervisning som förekom oftast rörde olika former av våld *inom* nära relationer, medan olika former av sexuellt våld *utom* nära relationer förekom i lägst grad (Carlsson, 2020). Formuleringar kring sexuella övergrepp, inom och utanför nära relationer, saknas helt på psykologprogrammen på GU, men förmedlas genom Nationellt centrum för kvinnofrids webbkurs på psykologprogrammet på KI (Nationellt centrum för kvinnofrid, 2020).

Likaså nämns könsstympning av flickor och kvinnor i endast en kursplan på respektive lärosätes barnmorskeprogram. På en kurs på barnmorskeprogrammet på KI finns en formulering som belyser både strukturella analyser och individen där studenten ska ”reflektera över ett etiskt förhållningsätt utifrån genus, jämställdhet, kulturell tillhörighet och individualitet” (Karolinska Institutet, 2020e).

2.3.1. Analys av läkarprogrammets kursplaner

I genomgången av läkarprogrammets kurser på KI och GU finner myndigheten att alla kategorierna finns representerade i de kursplanen som anknyter till de senaste utbildningsplanerna¹⁰. Dock i olika omfattning och med olika kvalitet.

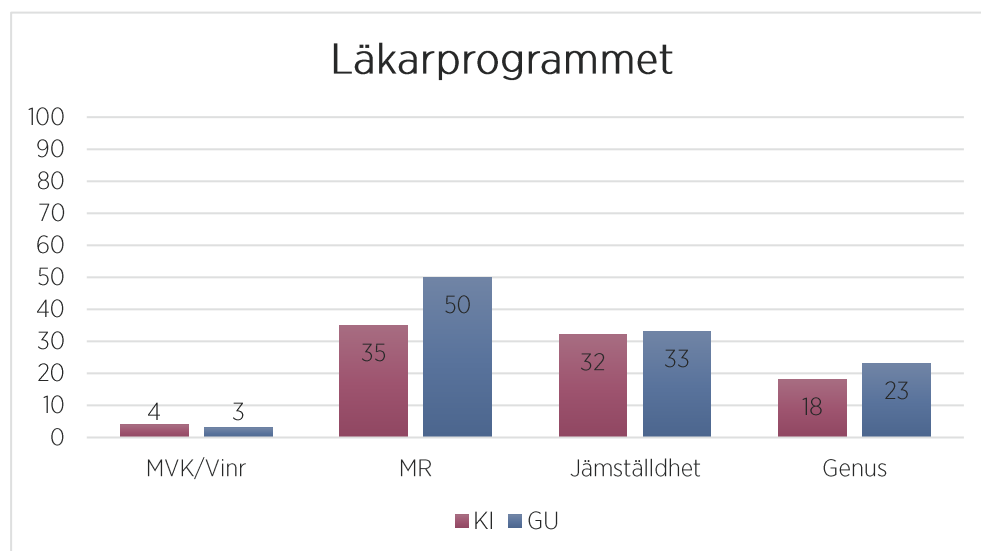

Diagram 1 visar vilken andel, i procent, av kursplanerna som innehåller formuleringar som kan sorteras in under de fyra analyskategorierna.

Våld mot kvinnor och våld i nära relation

Examensmålet om våld finns i några få av lärosätenas kursplaner. Tre av kurserna på KI och en på GU innehåller mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. På Göteborgs universitet ges en temadag om ”våld mot kvinnor” som är ett obligatoriskt kursmoment inom kursen för Samhällsmedicin. På KI finns temat med i tre kursplaner, det är dock svårt att helt förstå hur temat kopplas till själva den medicinska kunskapen eller bemötandet alternativt att upptäcka våldet.

¹⁰ Genomgången avser senaste läkarprogrammet och de kurser som anges där som aktuella för programmet. De flesta kursplanerna är från 2020, men några av kursplanerna som kopplas till senaste programmet är från 2017, 2018 och 2019.

På kursen Klinisk medicin - inriktning neuro, sinnen och psyke på KI ska studenterna relatera psykologiska och sociala problem, inkluderande förekomst av våld i nära relationer, till sjukdom och behandlingsval. Denna formulering ger en uppfattning om att våldsproblematiken kopplas till själva den medicinska diagnos- och behandlingsbilden. Inom Klinisk medicin - inriktning reproduktion och utveckling ska studenterna reflektera över och diskutera barns, ungdomars och kvinnors utsatthet i familj, nära relationer och samhälle, inklusive mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. I denna kurs är mäns våld mot kvinnor och barn inte lika synligt kopplat till själva kursens ämne. På kursen Hälsa i samhälle och miljö ska studenterna reflektera över ”hur individers och olika gruppers hälsa och förekomst av sjukdom och skador påverkas av faktorer i arbetsliv och allmän miljö inklusive av sociala och psykosociala faktorer, samhällsstruktur samt hot och våld i nära relationer”. I kursplanen anges även att genus- och mångfaldsperspektiv, mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer, riskkommunikation och preventiva åtgärder beaktas särskilt (Karolinska Institutet, 2020c).

Över 90 procent av de studerade kursplanerna saknar dock temat, och de kurser som har temat är förlagda sent i utbildningen då studenterna redan mött patienter genom verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Om våldsaspekten enbart berör bemötande och upptäckt av våld kan en temadag där våld på ett mer allmänt sätt lyfts vara av nytta, men ska kunskapen kopplas till enskilda kursämnen, kring diagnostik och behandling inom olika diagnosområden, framstår det som att fler kurser skulle kunna inkludera kunskapen. Även flera olika uttryck för våld skulle skapa mer förståelse för ämnet, exempelvis nämns ej könsstympling av kvinnor och flickor.

Mänskliga rättigheter

Detta är en bred kategori där uttryck som mänskliga rättigheter (inklusive barns rättigheter och kvinnors rättigheter), men även begrepp som Hållbar utveckling (sociala dimensionen) eller globala utvecklingsmålen, likabehandling, kulturella skillnader/dimensioner, mångfald, intersektionalitet och jämlikhet förkommer. Även analyser och reflektioner utifrån flera olika maktordningar och diskrimineringsgrunder, som utgår från kön, genus, sexuell läggning, HBTQ, könsöverskridande identitet, etnicitet, kulturell bakgrund, funktionsnedsättning, funktionshinder, ålder, religion eller annan trosuppfattning, finns med i varierade grad inom de olika programmen och kurserna.

För läkarprogrammet finns mänskliga rättigheter med i examenmålen i högskoleförordningen och de studerade utbildningsplanerna vid KI och GU. Mänskliga rättigheter finns inom en stor andel av kursplanerna på båda lärosätenas läkarprogram (35 procent KI och 50 procent GU).

I 10 av de 24 kurser på KI som innehåller målet om mänskliga rättigheter saknas kategorin jämställdhet (kön, kvinna, man, genus etcetera). Motsvarande siffra från GU är 5 av 15. Konsekvensen av det blir att det skapas en otydlighet kring om kön i praktiken räknas in i formuleringarna kring exempelvis mänskliga rättigheter eller social hållbarhet. Otydliga och generella skrivningar kring rättighetsperspektiv eller hänvisning till social hållbarhet gör det oklart vad som i praktiken avses och hur kunskapsinnehållet kan bidra till jämställd vård.

De flesta kursplaner anger inte hur ämnet tas upp rent undervisningsmässigt, men en temadag kring mänskliga rättigheter förekommer på GU. Mänskliga rättigheter används på olika sätt i undervisningen. Exempelvis i form av värderingsövningar och rollspel i mänskliga rättigheter och genus. Studenter ska kunna reflektera kring professionellt förhållningsätt, bemötande och behandling, alla individers rätt till jämlik vård, samt egna och andras värderingar och föreställningar kring exempelvis etnicitet, genus och sexuellt likaberättigande. Studenter ska även att kunna redogöra för lagar och konventioner inom området.

Även formuleringar som är mer direkt knutna till kursens huvudämne förekommer på GU:

- ”...värdera betydelsen av kulturella olikheter för psykiatrisk symtomatologi och diskutera olika typer av mångfaldsfrågor, jämställdhet och likabehandling i samband med vård av personer med psykisk ohälsa”,
- ”...identifiera och diskutera olika typer av mångfaldsfrågor, jämställdhet och likabehandling i samband med handläggning av personer med gynekologisk eller ärftlig sjukdom”
- ”...identifiera, analysera och diskutera situationer där exempelvis genus, ålder samt etnicitet kan spela roll för bemötande, diagnostik och behandling inom kirurgisk praktik”.

På KI finns exempel på hur mänskliga rättigheter knyts till kursens huvudämne, oavsett om det handlar om professionell utveckling, global hälsa, endokrinologi eller akutsjukvård. På kursen Klinisk medicin finns fler mål som omfattar flera olika aspekter av att använda kategorin, exempelvis för att förstå egna attityder och värderingar, för att förstå hälso- och sjukvården samt knutet till den medicinska kunskapen och olika diagnoser:

- ” visa medvetenhet om frågor avseende jämställdhet och mångfald och kunna se hur dessa frågor påverkar såväl egna värderingar, attityder och handlingar.”
- ”förklara hur funktionshinder, genus, HBTQ, och kulturell bakgrund kan påverka hälsa och sjukvård”

- ”Kunskapsinnehållet motsvarar den kliniska specialiteten dermatologi och venereologi. I detta område ingår bland annat inflammatoriska hudsjukdomar, klåda, hudinfektioner, infestationer, ben- och trycksår, hudtumörer, samt sexuellt överförbara infektioner. Momentet inkluderar globala aspekter och HBTQ-perspektiv. Innehållet integreras med övriga moment på kursen och undervisningen är både teoretisk och praktisk.” (Karolinska Institutet, 2019d)

Jämställdhet

Jämställdhet förekommer i GU:s utbildningsplan, men saknas i KI:s utbildningsplan. Trots denna skillnad i utbildningsplanernas innehåll har lärosäten jämförbar andel kursplaner med målet närvarande (32 procent KI, 33 procent GU).

Själva ordet jämställdhet förekommer dock endast i en av KI:s och tre av GU:s kursplaner. Mer vanligt förekommande ord är kvinna som hittas i hälften av de kursplaner på KI som innehåller begrepp relaterade till jämställdhet. Samma gäller för begreppet genus, medan ord som man och manlig förekommer enstaka gånger. Orden kön, könsrelaterade, könsskillnad och könsdysfori hittas i några få kursplaner. På GU förekommer ordet kvinnor en gång, och då i samma mening som ordet män. Ord som kön och könsöverskridande identitet förekommer i två planer. Genus förekommer dock i 70 procent av de kursplaner som bedöms innehålla jämställdhet.

Genus eller kön och makt

Formuleringar om genus eller kön och makt förekommer i GU:s utbildningsplan, medan KI:s utbildningsplan saknar målet. Genus förekommer i 18 procent av KI:s och 23 procent av GU:s kursplaner. Begreppet kön och makt förekommer ej i något av universitetens kursplaner, trots att KI har formuleringen i sin *Strategi för 2030* i relation till utbildningarnas innehåll och GU hade den formuleringen i jämställdhetsintegreringsplanen för 2017–2019.

I nationella genussekretariatets analys av utbildnings- och kursplaner på Göteborgs universitet från 2014 definieras genusperspektiv på ämnesinnehållet som att ”belysa, beskriva och analysera ett visst kunskapsstoff utifrån genusteori och genusforskning” och att det i undervisningssammanhang innebär att ”kurs-och ämnesinnehållet problematiseras utifrån ett genusperspektiv och att genus analyseras som en faktor i empiriska undersökningar”. Översatt till vårdutbildningar kan den definitionen handla både om de professionellas möte med patienter i olika faser i vårdkedjan, och de tolkningar som görs samt beslut som tas där utgående från värderingar och föreställningar som finns kopplade till kön och makt (Jämställdhetsmyndigheten, 2021), men också vilka analyser som gjorts och vilka beslut som tagits i relation till den kunskap som inkluderas i själva kursinnehållet.

GU uppvisar i denna undersökning olika varianter på tillämpning av ordet genus, framförallt i jämställdhetssyfte där studenten ska göra värderingsövningar i genus, reflektera över egna praktikerfarenheter utifrån genus eller identifiera och diskutera situationer där genus kan spela roll för bemötande, diagnostik och behandling. I de reflekterande avsnitten kombinera genus ofta med ålder och etnicitet, och dessa tre faktorer påverkan på värderingar eller vården. Huruvida det överhuvudtaget handlar om maktanalyser av enskilda maktordningar, eller en intersektionell analys, går inte att utläsa av materialet.

Även KI använder ordet genus utifrån reflektion över hälsa, vård och egna värderingar där studenten ska reflektera över hur egna och andras värderingar, innefattande etik, genus och mångfald, kan påverka beteendet i professionella kontakter samt påverka hälsa och sjukvård.

KI har dock i högre grad än GU arbetat igenom formuleringarna om genus och knutit dem till det aktuella ämnet på kursen, oavsett om det handlat om olika diagnoser eller specifika kunskapsområden. Exempelvis:

- ”Kön- och genusaspekter avseende olika typer av trauma och frakturer och dess behandling kommer att belysas”
- ”...beskriva och förstå genusperspektivets betydelse för sexuell utveckling och för den vuxna sexualiteten, identifiera väsentliga sexuella bio-fysiologiska mekanismer samt identifiera psykosociala faktorer betydelse för sexuell funktion och dysfunktion”
- ”De flesta hormonellt orsakade sjukdomarna har olika symptombild utifrån genus, incidens och även behandlingsperspektiv, vilket utgör en viktig del i kursens kunskapsförmedling”
- ”...ifrån kunskaper om normal embryogenes, fosterutveckling och perinatal omställning kunna relateraperinatal utveckling till riskfaktorer hos foster och för tidigt födda såsom moderns hälsa samt barnets gestationsålder, omgivning och genus”

- ”Problematisera användning av KAM från ett nationellt och internationellt perspektiv samt i relation till kultur och genus” (Karolinska Institutet, 2016)

Begrepp som genusmedicin (Karolinska Institutet, 2020d) och genusfarmakologi förekommer i två kursplaner på KI:

- ”...redogöra för grundläggande begrepp inom genusmedicin och medicinsk psykologi, för psykologiska mekanismer i mötet med patienter, anhöriga och medarbetare; samt för grundläggande mekanismer för samarbete och ledarskap ”
- ”Under kursen deltar studenterna i verksamhetsintegrerat lärande (VIL) i form av deltagande i ronder i genusfarmakologi och läkemedelsfrågor där evidensunderlag för rekommendationer av läkemedelsval diskuteras, vilket bidrar till förståelse för värdering av läkemedel och för ställningstagande till behandlingsval för den enskilda patienten.”

KI har länge haft ett centrum för genusmedicin¹¹. Deras definitionen på genusmedicin omfattar både biologiska och sociala perspektiv: ”Från Karolinska institutets håll betonas att i ett genusperspektiv bör såväl biologisk inriktad genusforskning där könsskillnader i sjukdomsyttringar undersökes ingå såväl som kulturella, socialpolitiska och miljömässiga könsskillnader.” (Karolinska Institutet, 2005). I kursen om hjärt- och kärlkirurgi används inte ordet genusmedicin men målet är att ”studenten ska kunna analysera och föra ett resonemang kring utredning och behandlingsval i kliniska situationer utifrån ett genusperspektiv” och i kursens innehåll ska genusperspektiv och folkhälsoperspektiv betonas via ”möjliga könsskillnader i diagnostik, val av primär och sekundär preventiv behandling och resultat av insatt terapi”.

På KI utsågs läkarutbildningen år 2017 till pilotprogram när det gäller att utarbeta arbetsmetoder som sedan kan implementeras i andra utbildningsprogram. KI genomfördes en kartläggning avseende genus- och andra lika villkorsperspektiv där tema- och kursansvariga fick beskriva om och hur dessa perspektiv ingick i kurser.

¹¹ Invigningen av Centrum för Genusmedicin skedde den 23 januari 2003,

Kartläggningen resulterade i att samtliga lärare inom programnämnden och programrådet ska genomgå webbutbildning avseende normer och lika villkor kopplat till vårdsituationen. Även instruktioner till studenter för det obligatoriska projektarbetet under termin 1 ska ändras där studenterna skall beskriva och diskutera olika jämlikhetsperspektiv inom projektarbetet. Detta är dock ej synligt i materialet som Jämställdhetsmyndigheten har studerat. Ytterligare ett resultat är att genus, jämställdhets- och likavillkorsperspektiv ska läggas till i kursplanen för examensarbetet under termin 8 och för upptakten under termin 1. Denna åtgärd kan dock ej spåras i det analyserade materialet¹².

2.3.2. Analys av sjuksköterskeprogrammets kursplaner

På sjuksköterskeprogrammets kurser på KI och GU finns alla fyra kategorierna representerade i de kursplanerna som anknyter till de senaste utbildningsplanerna¹³. Detta trots att kategorin genus saknas i KI:s utbildningsplan och samtliga fyra kategorier saknas i GU:s utbildningsplan. Medan olika varianter av formuleringar kring mänskliga rättigheter finns i cirka hälften av kursplanerna på båda lärosätena, är skillnaden större mellan lärosätena när det kommer till formuleringar kring genus.

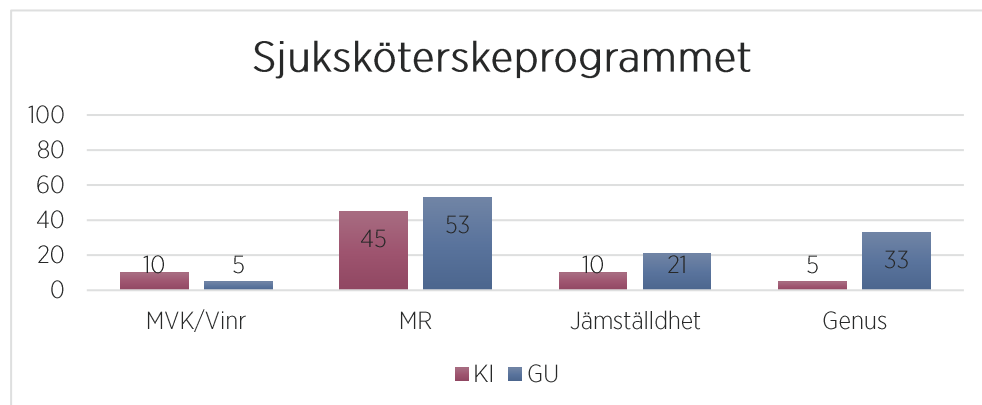

Diagram 2 visar vilken andel, i procent, av kursplanerna som innehåller formuleringar som kan sorteras in under de fyra analyskategorierna.

¹² Finns dock med i den ansökan till UKÄ av nytt läkarprogram som godkänts och startar HT 2021

¹³ Senaste sjuksköterskeprogrammet och de kurser som anges där som aktuella för programmet. De flesta kursplanerna är från 2020, men några av kursplanerna som kopplas till senaste programmet är från 2017, 2018 och 2019.

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation

Båda lärosätena har skrivningar om våld i några få kursplaner. KI har två kurser där formuleringen ”våld i nära relation” finns med, men formuleringen ”mäns våld mot kvinnor” saknas, vilket exkluderar allt våld som inte sker i nära relation samt i högre grad osynliggör jämställdhets- och maktperspektivet. I ytterligare en kursplan finns formuleringar kring våld men varken nära relation eller kön nämns. På GU saknas målet i utbildningsplanen men finns i en kurs där studenten ska ”beskriva begreppet våld i nära relationer, dess omfattning och konsekvenser för individ och närstående” (Göteborgs universitet, 2020a).

Mänskliga rättigheter

Mänskliga är närvarande i cirka hälften av alla kursplaner. Begrepp som mänskliga rättigheter, barns rättigheter, hållbar utveckling, sociokulturella faktorer, jämlikhet och likabehandling förekommer på GU. Även reflektion utifrån kön, genus, etnicitet, klass, ålder ingår. På KI finns vård på lika villkor, jämlik vård, alla människors rätt till hälsa och mänskliga rättigheter.

Jämställdhet

Sjuksköterskeprogrammet har examensmålet som anger att studenterna ska kunna visa kunskap om förhållanden i samhället som påverkar barns, kvinnors och mäns hälsa. Målet återspeglas i få kursplaner (två på KI och fyra på GU) och ordet jämställdhet finns inte med.

På GU handlat det om genus och i ett fall nämns kön. Studenterna ska exempelvis kunna identifiera hälsorisker utifrån socioekonomi, genus, ålder och etnicitet samt reflektera och värdera hur kön, etnicitet, klass, ålder och likabehandling påverkar interaktionen mellan patient, närstående och teammedlemmar.

På KI ska studenterna kunna reflektera över genusaspekter i vanligt förekommande sjukdomstillstånd. De ska även kunna argumentera för sexuella- och könsminoriteters rätt till vård på lika villkor.

Genus eller kön och makt

På KI finns genus med i en kursplan där studenterna ska reflektera kring genusaspekter på vanligt förekommande sjukdomstillstånd. På GU finns begreppet i tre kurser, ofta tillsammans med ålder och etnicitet. Maktbegreppet saknas överlag.

2.3.3. Analys av psykologprogrammets kursplaner

I kursplanerna på psykologprogrammet finns samtliga kategorier representerade på KI medan GU saknar våldsmålet.

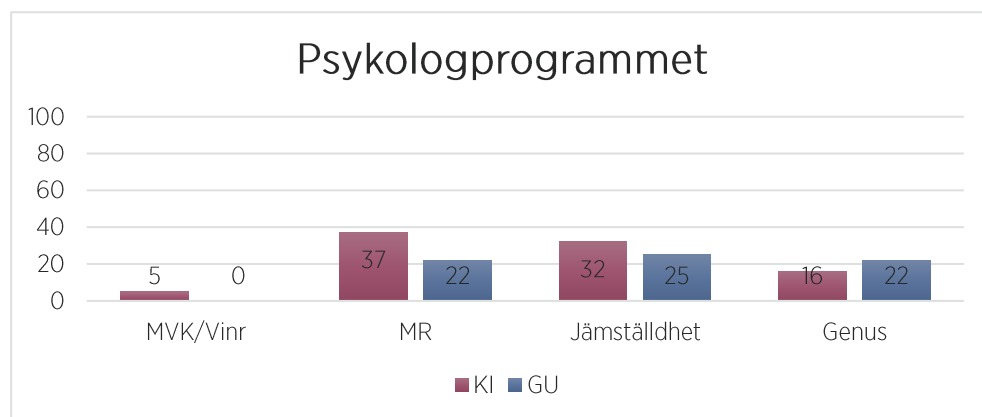

Diagram 3 visar vilken andel, i procent, av kursplanerna som innehåller formuleringar som kan sorteras in under de fyra analyskategorierna.

Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation

Ingen kursplan på GU nämner examensmålet om våld mot kvinnor och våld i nära relation och endast en på KI. Ytterligare en kurs på KI nämner våld, men här diskuteras hur aggression och våld kan förbyggas och begränsas, utan att våldet kopplas till kön eller nära relation.

Mänskliga rättigheter

Mänskliga rättigheter finns i examensmålen och i båda lärosätenas utbildningsplaner. Fem av 23 kurser på GU nämner målet och 7 av 20 på KI. Begrepp som används på KI är ojämlikhet i hälsa, mångfaldsaspekter samt kön eller genus i samband med andra maktordningar.

Jämställdhet

Kategorin jämställdhet saknas i majoriteten av kurserna på både KI och GU. När den förekommer på GU vilar den i huvudsak på begreppet genus medan KI också använder jämställdhet, kön och könsskillnader som begrepp. Genus eller kön förkommer även tillsammans med andra maktordningar och analysfaktorer.

GU:

- ”Visa prov på förmåga att anlägga ett genusperspektiv på psykologyrket och psykologiämnet.”

- ”I varje delkurs belyses den biologiska, kognitiva och socio-emotionella utvecklingen och hur dessa aspekter av utvecklingen är relaterade till varandra samt hur utvecklingen är beroende av kontextuella faktorer såsom genus, sociala och kulturella faktorer.”
- ”...självständigt kunna identifiera, granska och utvärdera exempel från empirisk sociologisk forskning om det svenska samhället, speciellt avseende samspelet mellan samhällsomvandling, sociala problem och personliga bekymmer inom forskningsområdena klass, genus/kön och etnicitet”
- ”...analysera och relatera teorier och metoder inom det arbets- och organisationspsykologiska området till varandra samt kritiskt värdera och tillämpa dessa med beaktande av bland annat ett makt- och genusperspektiv i ett praktiskt yrkessammanhang”

KI:

- ”...tillämpa ett professionellt förhållningssätt genom att vara medveten om och reflektera kring egna värderingar och antaganden och hur dessa kan påverka det terapeutiska arbetet, samt reflektera kring jämställdhets- och mångfaldsaspekter av relevans för psykoterapeutiskt arbete, /Studenten får även reflektera kring hur tillämpa ett professionellt förhållningssätt i enlighet med juridiska och etiska aspekter och utifrån ett jämställdhets- och mångfaldsperspektiv.”
- ”...redogöra för förekomsten av könsskillnader vad gäller barn- och ungdomars psykiska utveckling och kritiskt kunna diskutera möjliga orsaker till dessa skillnader.” /”Betydelsen av kön, samt exempel på hur utvecklingen påverkas av att tillhöra olika subgrupper (homosexuella, etniska minoriteter) diskuteras och problematiseras.”
- ”...ha kunskap om hur man anpassar bedömning, psykologisk behandling och klinisk utvärdering i specifika sammanhang (t.ex. utifrån en grupp, ett par, en familj, kulturella skillnader samt genusperspektiv).”

Genus eller kön och makt

Kursplanerna på KI anger att det finns ett särskilt genusseminarie på en kurs och i två andra kurser ingår genus i samband med att kunna göra en psykologisk behandling och klinisk utvärdering, samt att studenten ska kunna ”reflektera kring kulturella inflytanden och genusperspektiv i förhållande till intelligens och personlighet.” (Karolinska Institutet, 2019c). I kursplanerna på GU finns genus med i en kurs som belyser den biologiska, kognitiva och socio-emotionella utvecklingen och hur dessa aspekter av utvecklingen är relaterade till varandra samt hur utvecklingen är beroende av kontextuella faktorer såsom genus, sociala och kulturella faktorer. Här finns även en formulering om makt- och genusperspektiv med i relation till praktiska yrkessammanhang.

2.3.4. Analys av barnmorskeprogrammets kursplaner

I kursplanerna finns alla fyra kategorierna representerade. KI har något fler skrivningar om genus, medan GU har fler skrivningar om MR.

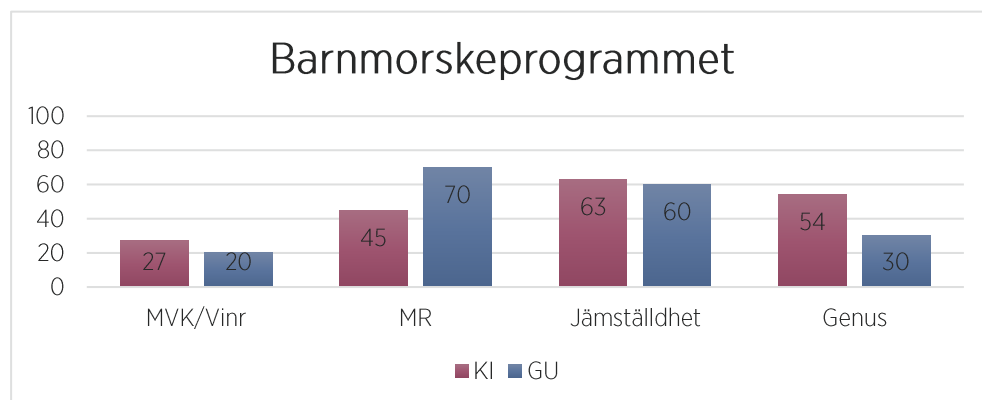

Diagram 4 visar vilken andel, i procent, av kursplanerna som innehåller formuleringar som kan sorteras in under de fyra analyskategorierna.

Våld mot kvinnor och våld i nära relation

På GU ska studenter på Kvinno- och familjhälsa II kunna identifiera och värdera följder av våld och sexuella övergrepp och redogöra för handläggning och stödjande insatser (Göteborgs universitet, 2020c). De ska även på kursen Sexuell och reproduktiv hälsa få fördjupade kunskaper vid komplexa vårdssituationer under graviditet, födande och barnsängstid där bland annat könsstympning av flickor och kvinnor, våld och intersektionalitet nämns (Göteborgs universitet, 2019b). På KI lyfts könsstympning av flickor och kvinnor, hur stöd ska ges till gravida som utsatts för övergrepp samt att studenter ska reflektera över våldsutsatta kvinnors situation samt redogöra för bemötandet av dessa.

Mänskliga rättigheter

Formuleringar kring mänskliga rättigheter förekommer i över två tredjedelar av kursplanerna på GU och i nästan hälften av kursplanerna på KI.

På KI finns inte begreppet mänskliga rättigheter med i kursplanerna i sig, men formuleringar finns kring ”kunskap om global sexuell, reproduktiv hälsa och rättigheter” samt olika formuleringar kring att studenterna ska problematisera, analyser och reflektera kring bemötande och kursernas ämnen ur olika perspektiv, exempelvis nationellt, globalt, etiskt, interkulturellt, kulturellt och socialt samt genusperspektiv (Karolinska Institutet, 2020b).

I GU:s kursplaner nämns mänskliga rättigheter i samband med ”sexuell och reproduktiv hälsa och ohälsa” i en kursplan (Göteborgs universitet, 2020e, s. 211)¹⁴, och som kvinnors rättigheter relaterat till sexualitet och barnafödande i en annan kursplan. Därutöver behandlas ämnet genom formuleringar där olika perspektiv ska användas för att analysera och reflektera över åtgärder i samband med graviditet, förlossning och preventivmedelsrådgivning. Här förekommer även ordet intersektionalitet i fyra kursplaner som analysperspektiv (Göteborgs universitet, 2020c).

Jämställdhet

Jämställdhet finns i examensmålen för barnmorskeutbildningen i form av formuleringen ”visa förmåga till ett professionellt förhållningssätt gentemot kvinnor och deras närstående”. I GU:s utbildningsplan är formuleringen tydligare kopplad till jämställdhet: ”Vidare understryks kvinnans och närståendes rätt till autonomi, delaktighet i vård med informerade val, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet ur ett globalt och mångkulturellt perspektiv. // ökad medvetenhet om genus, jämställdhet och likabehandling” (Göteborgs universitet, 2019c). Ordet jämställdhet nämns dock inte i någon kursplan på GU. Istället används kvinna eller genus i olika sammanhang. Ett mål är att barnmorskan ska kunna ”stödja kvinnan och hennes partner i komplexa situationer under barnafödande period”, där även den andra föräldern är inräknad (Göteborgs universitet, 2019b).

¹⁴ ”Analysera och diskutera sexuell och reproduktiv hälsa och ohälsa ur ett nationellt och globalt perspektiv utifrån konventionen om mänskliga rättigheter, maktstrukturer och hållbar utveckling.”

På KI finns jämställdhet i mer än hälften av kursplanerna på olika sätt. Ordet jämställdhet förekommer i en kursplan: ”reflektera över ett etiskt förhållningsätt utifrån genus, jämställdhet, kulturell tillhörighet och individualitet” (Karolinska Institutet, 2020e). Genus är det mest förekommande uttrycket, och studenterna ska reflektera, problematisera eller fundera på genus i relation till reproduktiv hälsa, barnafödande och föräldravårdande.

Genus eller kön och makt

I kursplanerna på GU nämns genus, ofta i samband med kulturaspekter eller sociokultur. En formulering som saknar genus och kön men innehåller makt finns: ”Analysera och diskutera sexuell och reproduktiv hälsa och ohälsa ur ett nationellt och globalt perspektiv utifrån konventionen om mänskliga rättigheter, maktstrukturer och hållbar utveckling.” (Göteborgs universitet, 2020e).

På KI saknas begreppet genus i utbildningsplanen, men finns i över hälften av kursplanerna, vilket visar att det är prioriterat på lokal nivå på lärosätet och för de som planerar kurserna. Olika formuleringar där genus framförallt kombineras med kulturell tillhörighet finns:

- ”Reflektera över ett etiskt förhållningsätt utifrån genus, jämställdhet, kulturell tillhörighet och individualitet
- ”...reflektera över och analysera betydelsen av evidens, beprövad erfarenhet, professionellt förhållningssätt, etik, kulturell bakgrund, genus samt delaktighet och informerade val i förlossningsvården.”
- ”...problematisera kring reproduktiv hälsa ur ett nationellt-, globalt-, genus- och interkulturellt perspektiv”

2.4. EXAMENSMÅL, KUNSKAP OCH JÄMSTÄLLDHETSUTVECKLING LOKALT

2.4.1. Examensmålen både möjliggör och begränsar

Resultaten visar att examensmålen både möjliggör och begränsar. Målen i utbildningsplanerna överensstämmer i stort med högskoleförordningens examensmål för jämställdhets- och jämlikhetsområdet, och resultaten visar att examensmålets existens och formulering har stort inflytande över utbildningsplanerna. Samtliga fyra program har examensmål om mänskliga rättigheter, men saknar mål med formuleringar kring genus eller kön och makt. Tre av fyra program omfattas av examensmålet om mäns våld mot kvinnor, och tre av fyra har olika formuleringar som nämner kvinnor och män. Där jämställdhet och genus saknas i examensmålen blir det upp till lärosätet, fakulteten eller institutionen att ta initiativ för att inkludera detta i utbildningsplanerna.

Kursplanerna är generellt mer heterogena och visar i några fall på lokala initiativ där jämställdhet, genus och mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation inkluderats. Medan psykologprogrammet på KI har kurser som innehåller målet om våld, går det inte att läsa fram av kursplanerna på GU. Att jämställdhetskategorin får genomslag i många kurser beror på formuleringar kring genus, samt kvinnor men också män. Skrivningar om maktperspektiv eller uttalade jämställdhetsambitioner är sällsynta och otydliga. Oavsett om perspektiven har bäring på forskning och genusanalys av kursens kunskapsinnehåll eller på vårdens möte med patienten och behandling visar resultatet att heterogeniteten i planerna beror på fler faktorer än examensmålen.

2.4.2. Lärosätets eget aktiva arbete

Lärosätenas aktiva jämställdhetsarbete har potential att påverka innehållet i utbildningarna genom riktade satsningar byggda på kunskap. Både KI och GU har ett aktivt och planerat arbete inom jämställdhets- och lika villkorsområdet på central nivå, medan resultaten från denna studie visar att genomslaget på lokal nivå är heterogent. En granskning från Universitetskanslersämbetet (UKÄ) som publicerades i mars 2020 lyfter skillnaden mellan ambitionen och formuleringar.¹⁵ UKÄ:s granskning visade att på en övergripande nivå finns relativt tydliga ambitioner för jämställdhet, men på program- och kursnivå saknas ofta moment om jämställdhet. Det tydliga utvecklingsområdet var utbildningarnas innehåll där rekommendationen var att ”systematiskt säkerställa att jämställdhet beaktas på ett tydligare och mer konkret sätt på alla nivåer i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande”(Universitetskanslerämbetet, 2020). Hur lärosätet styr och hur styrning och ledning fungerar mellan central och lokal nivå i relation till jämställdhetsintegreringen blir viktigt för förändring i praktiken. Förutom jämställdhetsarbetets organisering, och planerade aktiviteter och åtgärder, är de problemformuleringar och den kunskapsbas som bildar en grund för förändringsarbetet centralt(Jordansson & Peterson, 2019).

Mer kunskap om makt och kön i kursinnehållet och i förändringsprocessen

I det material som Jämställdhetsmyndigheten gått igenom förekommer kursplaner som utifrån kunskapsområdet makt och kön tydligt formulerar och beskriver hur studentens egna värderingar och föreställningar om kön, och andra maktordningar, påverkar det professionella mötet med patienten i vårdkedjan, samt dessutom knyter kunskapen om makt och kön till kursens specifika kunskapsområde eller diagnosområde. I andra kurser återfinns dock endast en mening med mer allmänna begrepp, där det blir otydligt vad som menas i relation till kursens innehåll. Detta visar att det finns potential till att konkret utveckla kunskap om makt och kön i relation till kursernas innehåll såväl som till hela förändringsarbetet.

¹⁵ Granskningen publicerad 2020-03-20

Forskning och denna studies intervjuer poängterar betydelsen av att jämställdhetsintegreringsarbetet underbyggs med kunskap om makt och kön för att driva förändringsarbetet i positiv riktning¹⁶ (Jordansson & Peterson, 2019). Dels att det finns pågående forskning med köns- eller genusperspektiv inom universitet på de fakulteten eller instruktionen som kurserna relaterat till, och/eller att det generellt finns mycket kunskap ur genus- eller könsskillnadsperspektiv inom kursens ämnen¹⁷. Dels att utvecklingen av det jämställdhetsintegreringsarbete som ska leda till att kunskapen kan integreras i kurserna och förmedlas till studenterna, bygger på en förståelse av makt och kön, och andra maktordningar. Det vill säga att problemdefinition, mål och styrning av jämställdhetsintegreringen bygger på en förståelse som bottnar i kunskap om genus, maktordningar och förändringsarbete som en process (Jordansson & Peterson, 2021).

Lokal potential, kunskapsstyrning och bättre villkor

Resultaten av Jämställdhetsmyndighetens analys visar att lärosätenas aktiva jämställdhetsarbete kan påverka innehållet i utbildningarna. Avsaknaden av jämställdhetsperspektiv och problemformuleringar som inrymmer kön och makt, och vaga formuleringar i många kursplaner, visar att det finns potential att utveckla kursplanerna lokalt på lärosätena. Det finns också exempel på lokala ambitioner och mål som är mer omfattande än examensmålen ambitioner och som med goda formuleringar binder jämställdhetsperspektivet till både värderingar och kursens kunskapsinnehåll. Detta visar på potentialen i jämställdhetsarbetet lokalt.

Å andra sidan når ett ambitiöst arbete centralt på lärosätet, med väl underbyggt kunskapsinnehåll och retorik, inte alltid fram lokalt då många kursplaner som Jämställdhetsmyndigheten studerat helt eller delvis saknar perspektivet. Lärosätena har en utmaning i att organisera jämställdhetsintegreringsarbetet så att det fungera på alla nivåer i praktiken. Vilken typ av styrning lärosätet tillämpar i sitt arbete med att jämställdhetsintegrera påverkar möjligheten till att genomföra ett transformerande jämställdhetsarbete som når genom hela organisationen, och utmanar de normer och värderingar som upprätthåller ojämställdheten i akademien. Organisationsförändringar på ett lärosäte som baseras på kunskap och problematiseringar av makt och genus har potential att skapa en organisation där alla nivåer involveras i det kunskapshöjande arbete, samt där legitimitet att agera för förändring kan skapas (Jordansson & Peterson, 2021).

¹⁶ Intervjumaterial, lärosäte

¹⁷ Intervjumaterial, lärosäte

3. STRATEGISKA, TEORETISKA OCH PRAKTISKA FAKTORER SOM PÅVERKAR JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING AV VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL

Flera olika faktorer är viktiga för att förändringsarbetet med att jämställdhetsintegrera vårdutbildningarna ska utvecklas på lärosätena. Uppdraget att jämställdhetsintegrera lärosätet och inriktningen mot utbildningarnas innehåll är en viktig faktor. Att ha strategier med expertkunskaps gynnar även det arbetet (Lindholm, 2011). Några interna faktorer som påverkar utvecklingen av arbetet är:

- Tydliga problembeskrivningar och retorik som bygger på kunskap som har betydelse för stringensen i det praktiska genomförandet.
- Ansvar och ägandeskap i relation till styrning, ledning och arbetets organisering på central och lokal nivå.
- Betydelsen av att styra med kunskap och kunskapens legitimitet i organisationen, för att den ska få genomslag i praktiken.

De villkor som finns inom en akademisk organisation för att utveckla såväl utbildning som forskning som bidrar till jämställd och jämlik vård är betydelsefullt. Det kollegiala samförståndet, som också kan förvandlas till kollegialt motstånd mot förändringsåtgärder, och betydelse av att både styra med kunskap och förändra kulturen är även en faktor för utveckling.

Men även externa faktorer påverkar lärosätenas arbete med jämställdhetsintegrering av vårdutbildningarna. Genom studier av politiska ambitioner, statliga myndigheters arbete, forskning, regioners arbete samt intervjuer lyfts här några externa strategiska, teoretiska och praktiska faktorer som kan påverka utvecklingen av arbetet centralt och lokalt på lärosätena. Högskoleförordningens examensmål är en sådan viktig faktor. Likaså de universitetsnära myndigheternas arbete där särskilt de granskningar som UKÄ gör påverkar arbetet i hög grad.

Andra myndigheters stöd, exempelvis till jämställdhetsintegreringen med samordning och kunskap till universitet och högskolor ger effekt. Även andra myndigheter som i förlängningen påverkar vården och lärosäten, samt forskningsfinansiärer och deras arbete med den egna jämställdhetsintegreringen, spelar roll. Samverkan med hälso- och sjukvården är en faktor. Kunskapsstyrningen av vården och regionernas arbeten med jämställd vård, både i hälso- och sjukvården, i relation till forskning och VFU har stor inverkan. Allt detta har potential att påverka lärosätenas utveckling av kursinnehållen och deras bidrag till en jämställd och jämlik vård.

3.1. STÖD FRÅN ANDRA MYNDIGHETER

3.1.1. Kunskapsstöd till lärosäten – examensmålet mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer

När det gäller examensmålet ”visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer” fick Jämställdhetsmyndigheten uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (Arbetsmarknadsdepartementet, 2020; Socialdepartementet, 2018a). Målet som infördes den 1 juli 2018 (examen 2020 och senare) gäller läkarexamen, psykologexamen, sjuksköterskeexamen, fysioterapeutexamen, tandläkarexamen, tandhygienistexamen¹⁸. juristexamen, socionomexamen på 27 lärosäten med sammanlagt 84 program över hela landet. De 27 berörda lärosätena har dock rätt att självständigt besluta om innehåll och på vilket sätt det nya examensmålet införs i berörda utbildningar. Vilken kunskap som förmedlas, hur den examineras samt vilket genomsnitt den får i utbildningen blir intressant att följa upp.

Kunskapsstödet inkluderar frågor om våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, barnäktenskap, tvångsäktenskap, könsstympning av flickor och kvinnor, våld mot barn samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål och HBTQ-personers utsatthet för våld i nära relationer. Stödet ska nå så många som möjligt inom en rimlig tid, ges nationellt med flera utbildningsanordnare involverade, och erbjudas universitets- och högskolelärare samt annan personal med utbildningsansvar. Stödet ska nå likvärdigt över hela landet, och har potential att stödja utvecklingen inom vården.

¹⁸ Tandhygienistprogrammet fick målet januari 2019

Kopplat till denna studie ser Jämställdhetsmyndigheten att olika program på de två lärosätena som ingår i analysen hunnit olika långt när det gäller målets formuleringar i kursplanerna. Ett omfattande utvecklingsarbete där målet både kopplas till upptäckt av våld, värderingar och bemötande, men också till olika diagnoser och vårdområden behövs. Dessutom finns det olika våldsformer som drabbar olika målgrupper i olika situationen. Kunskapen måste vara så pass vid och specifik att målet integreras på ett adekvat sätt i de olika kurserna. Genom att tydligare koppla ihop detta kunskapsinnehåll med vårdens riktlinjer med kan utbildningen bli mer relevant för vårdutbildningarna och införlivas i fler kurser.

3.1.2. Jämställdhetsintegrering i högskolor och universitet

Samtliga statliga lärosäten samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping fick år 2017 i uppdrag av regeringen att ta fram en plan för sitt arbete med jämställdhetsintegrering, med syftet att verksamheten ska bidra till att nå de jämställdhetspolitiska målen. Nationella sekretariatet för genusforskning fick i uppdrag att stödja arbetet med jämställdhetsintegrering i högskola och universitet (JiHU), och det särskilda pilotarbetet vid Göteborgs universitet (JiGU). År 2018 flyttades uppdraget med att ge stöd till universiteten och högskolorna över till Jämställdhetsmyndigheten (Socialdepartementet, 2018b).

Jämställdhetsintegreringen i universitet och högskolor gäller alla sex jämställdhetspolitiska delmål. Delmål 5 om hälsa kan självklart kopplas till vårdutbildningarna, men blir också relevant utifrån sjukskrivningar på lärosätena. Delmål 6 om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation blir även det relevant, både i relation till utbildningarnas innehåll, samt utifrån sexuella trakasserier på lärosätena. Lärosätenas uppdrag med jämställdhetsintegrering fortsatte under 2020 och varje universitet och högskola ska ”fortsätta arbeta utifrån en individuell plan för lärosätet med utvecklingsbehov, mål och aktiviteter som lärosätet avser att vidta samt beskriva på vilket sätt jämställdhet ska integreras och bli en del av lärosätets ordinarie verksamhet, exempelvis i lärosätets styrprocesser” (Utbildningsdepartementet, 2020).

3.1.3. Jämställdhetsintegrering i myndigheter som påverkar vården samt universitet och högskolor

I regeringsuppdraget om jämställdhetsintegrering i myndigheter (JIM), ingår myndigheter som kopplas till hälsa och vård, universitets och högskolors utveckling, samt forskningsmyndigheterna. Uppdraget att ge stöd till de s.k. JIM-myndigheterna låg från början på Nationella sekretariatet för genusforskning och lades sedan över på Jämställdhetsmyndigheten. Uppdraget startade år 2013 och har förlängts till 2025 (Regeringen, 2020a).

JIM-myndigheter inriktade mot vård och omsorg - exemplet Socialstyrelsen

JIM-myndigheter som har jämställdhetsuppdrag och arbetar gentemot vården är Socialstyrelsen, Läke-medelsverket, Folkhälsomyndigheten och Inspektionen för vård och omsorg. Andra vårdrelaterade myndigheter, som inte varit med i JIM-satsningen men har uppdrag om jämställdhetsintegrering i sin instruktion, är Myndigheten för vårdanalys (Förordning om ändring i förordningen (2010:1385), Myndigheten för vård- och omsorgsanalys (SFS 2018:1524), 2018) och Statens beredning för medicinsk och social utvärdering¹⁹. Den sistnämnda har även omfattande uppdrag kring kvinnohälsa gällande bland annat smärtsjukdomar, mäns våld mot kvinnor och olika typer av problem som är kopplade till förlossning (Statens beredning för medicinsk och social utvärdering, 2021).

Socialstyrelsen är en myndighet som har stor potential att påverka vården och har regeringens uppdrag att årligen utveckla, publicera och sprida öppna jämförelser av hälso- och sjukvården. Myndigheten arbetar också med allmänna riktlinjer, föreskrifter och allmänna råd. Socialstyrelsen utfärdar därtill legitimationer till vårdyrkena samt erbjuder kurser och utbildningar inom vård och omsorg, bland annat för läkarnas specialisttjänstgöring. De ingår också i lednings- och samverkansgrupp för vårdens kvalitetsregister tillsammans med bl.a. SKR, regioner och Vetenskapsrådet samt i samverkansgruppen för Kunskapsstyrning av hälso- och sjukvården tillsammans med regionerna, SKR och andra myndigheter²⁰ med ansvar för hälsa och vård (Kunskapsstyrning hälso- och sjukvård, 2020).

Socialstyrelsen har uppdrag om jämställdhetsintegrering i sin instruktion och är en myndighet med uppdrag att utveckla jämlik vård. I sin strategi anger myndigheten att insatser inom hälso- och sjukvården, tandvården och socialtjänsten ska ges utifrån behov, oavsett kön, etnicitet, bostadsort, utbildningsnivå etcetera. Socialstyrelsen avser att bidra till jämlik vård exempelvis genom att främja nya lokala arbetssätt i vården som i sin tur kan bidra till en ökad jämlikhet och jämställdhet. Socialstyrelsen menar därtill att en viktig aspekt för att nå en jämlik hälso- och sjukvård, tandvård och socialtjänst är tillgången till kompetens och personal med relevant utbildning (Socialstyrelsen, 2018).

¹⁹ Myndigheten ska i sin utvärdering inkludera ett jämställdhetsperspektiv där det är möjligt. Förordning (2018:1523).

²⁰ eHälsomyndigheten, Folkhälsomyndigheten, Läke-medelsverket, Socialstyrelsen, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU), Tandvårds- och läke-medelsförmånsverket (TLV)

En målsättning när det gäller jämlik vård är att utvecklat riktlinjer och andra kunskapsstöd med beaktande av att de ska motverka ojämlikhet (Socialstyrelsen, 2018). Inom uppdraget med öppna jämförelser ligger även att ta fram särskilda öppna jämförelser för jämlik vård. Myndigheten har utvecklat utbildningsmaterial för bättre bemötande och jämlik vård, och i planen för jämställdhetsintegreringsuppdraget finns aktiviteter som att föra in skrivningar om våld i relevanta diagnoser. Under 2019 har Socialstyrelsen tagit fram ett särskilt stöd för sina medarbetare i syfte att uppdrag och produkter ska förbättras ur ett jämställdhetsperspektiv. I den officiella statistiken samt i lägesrapporter, öppna jämförelser, uppföljningar och analyser beskriver och analyserar myndigheten skillnader mellan kvinnor och män.

När de gäller de nationella riktlinjerna för depression och ångest nämns jämlik vård samt statistik i relation till kvinnor och män, flickor och pojkar i den skrift som riktar sig till styrning och ledning (Socialstyrelsen, 2020). En analys av olika diagnosers status utgår från bland annat kön och makt. Även våld omnämns där våldshändelser, sexuella övergrepp eller fysisk misshandel knyts till posttraumatisk stress, dock utan att lyfta kön och knyta det till mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation. Kopplingen mellan psykiska diagnoser och ökad risk för somatiska sjukdomar lyfts kort, men utan att nämna våld eller kön. Dock nämns kön i samband med indikatorer. I själva riktlinjerna eller rekommendationerna nämns varken kön eller våld.

JIM-myndigheter som inriktade mot högskola och universitet: granskningarna från UKÄ som piska och morot

Två JIM-myndigheter som har inflytande över universitet och högskolor är Universitets- och högskolerådet (UHR) och Universitetskanslersämbetet (UKÄ)²¹. Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har haft jämställdhetsintegreringsuppdraget sedan 2015. Myndighetens plan för jämställdhetsintegrering 2016–2018 anger att de ska integrera ett jämställdhetsperspektiv i kärnuppdragen med att främja chefsutvecklingen inom högskolan, utveckling av nytt nationellt kvalitetssäkringssystem, genomförande av kvalitetssäkring av högre utbildning, utvecklingen av analys-, uppföljnings- och statistikverksamheten med både kvalitativa och kvantitativa analyser samt den juridiska tillsynen.

²¹ Båda myndigheterna har jämställdhetsuppdrag i myndighetsinstruktionen och regleringsbrev för 2020.

UKÄ har i uppdrag att granska lärosätenas kvalitetssäkringsarbete, göra utbildningsutvärderingar och tematiska utvärderingar samt prövningar av examenstillstånd. Jämställdhet är ett av sex bedömningsområden i olika granskningarna och UKÄ bedömer hur väl lärosätet bidrar till att jämställdhet beaktas i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande (UKÄ, 2020c)²². Att inte få godkänt i relation till bedömningsgrunden jämställdhet och få rekommendationer till att förbättra arbetet sätter tryck på utbildningarna. Analysen visar att KI förstärkt sitt arbete efter UKÄ-granskningen. GU har ännu inte granskats.

Att ha krav kring jämställdhet i prövningarna av examenstillstånd fungerar som ytterligare ett medel att stötta jämställdhetsintegrering i utbildningar. Läkarprogrammet, som ska bli sexårigt, är en sådan utbildning där lärosätena får söka om examenstillståndet. I ansökan ska lärosätet beskriva hur ett jämställdhetsperspektiv ska beaktas i utbildningens innehåll och utformning (UKÄ, 2018).

3.1.4. Forskningsmyndigheternas roll

Forskningspropositionen från 2016 anger att köns- och genusperspektiv behöver integreras i forskningens innehåll för att stimulera framväxten av den bästa forskningen (Regeringen, 2016). Regeringen menar att ett jämställdhets-, köns-, genus-, och jämlikhetsperspektiv i forskningens och innovationens innehåll är nödvändigt för forskningens kvalitet och för att forskningen ska kunna möta de stora samhällsutmaningarna (Regeringen, 2017). Forte, Formas, Vetenskapsrådet och Vinnova fick i uppdrag att verka för ett integrerat köns- och genusperspektiv i den forskning de finansierar, när så är relevant. Vetenskapsrådet fick i uppdrag att i samråd med Forte, Formas och Vinnova utreda vilka metoder forskningsfinansiärerna bör använda för att främja att ett köns- och genusperspektiv inkluderas i forskningens innehåll (Regeringen, 2016). Flera av forskningsmyndigheterna har ansökningsbara medel som berör medicin och vårdsektorn.

Dessa fyra myndigheterna blev JIM-myndigheter och fick del av stödet inom JIM-uppdraget. Myndigheterna har arbetat med att på olika sätt genomföra dessa uppdrag, exempelvis införandet av krav att redovisa hur genusperspektiv beaktas i forskningsansökningar och konkreta utbildningsinsatser för bedömare, paneler och beredningsgrupper (Göteborgs universitet, 2019a).

²² Bedömningsgrund 4.1 Lärosätet säkerställer, genom rutiner och processer, ett systematiskt arbete med att beakta jämställdhet i utbildningarnas innehåll, utformning och genomförande.

I regeringens budget för år 2018 anges att det handlar om att säkerställa att såväl sociala som biologiska aspekter av kön och könsidentitet inkluderas i forskningens metoder, analyser och resultat, när så är relevant. Samma budgetproposition anger också att alla ska erbjudas behovsanpassad och effektiv vård av god kvalitet som är jämlik, jämställd och tillgänglig och att tillgången till välutbildad personal inom vården är väsentlig för utvecklingen mot detta mål (Regeringen, 2017). Dessa två ambitioner kopplas dock inte samman i propositionen. Kopplingen görs dock av lärosätena som beskriver den tillgängliga och den pågående forskningen som en framgångsfaktor i relation till utbildningarnas innehåll när det gäller genus och jämställdhet i utbildningarnas innehåll.

Forte

Forte ansvarar för finansiering av forskning inom området hälsa, vilket innefattar förekomst av sjukdomar och faktorer som påverkar sjukdomsriskerna, insatser för att främja hälsa och förebygga ohälsa, rehabilitering och omvårdnad samt hälso- och sjukvårdens processer och system. Även vårdforskning innefattas i området hälsa, vilken syftar till att utveckla vården och omsorgen av patienter och deras anhöriga. För att förbättra kliniska resultat behövs en samordnad forskning om vården som sektor och en utvärdering av effektiva metoder för implementering (FORTE, 2021). Även Fortes två andra huvudområden, arbetsliv och välfärd, har bärning på kunskap inom hälsoområdet, exempelvis hälsa i arbete, forskning om socialpolitiken och socialförsäkringarna, samt studier av välfärd och levnadsvillkor för särskilda grupper. I Fortes uppdrag för 2020 ingår bland annat forskning om psykisk ohälsa, äldreområdet och ungas levnadsvillkor. Forte har också uppdraget att rapportera vilka åtgärder som vidtagits för att myndighetens verksamhet ska bidra till att uppnå målen för jämställdhetspolitiken.

Fortes instruktion anger att myndigheten ska integrera jämställdhetsperspektiv i verksamheten och främja jämställdhet vid fördelning av forskningsmedel, samt verka för att ett köns- och genusperspektiv inkluderas i den forskning myndigheten finansierar, när det är tillämpligt (Instruktion för Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (SFS 2007:1431), 2007). Genus- och mångfaldsperspektiv i forskningens innehåll är ett av bedömningskriterierna (Instruktion för Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (SFS 2007:1431), 2007), för att säkerställa av vetenskaplig kvalitet vid forskningsansökningar (FORTE, 2020).

I en replik till SvD:s ledarsida från 2018 uttrycker sig Fortes GD: ”Vad gäller innehållet i forskningen så är ett genus- och mångfaldsperspektiv definitivt en fråga om kvalitet. Att säkerställa att hela befolkningen – inte bara vissa grupper – tas i beaktande i forskning är också en demokratisk fråga. Det bidrar också till att minska avståndet mellan forskningen och det omgivande samhället och att öka nyttiggörandet. Fortes verksamhet utgår från vår vision om ett mer jämlikt, inkluderande och hållbart samhälle. Att vi ska främja jämställdhet mellan kvinnor och män är en del av Fortes instruktion sedan långt innan vi fick uppdraget om jämställdhetsintegrering.” (FORTE, 2018).

Förutom uppdragen om jämställdhetsintegrering så hänvisar Forte till de globala målen, bland annat jämställdhet, minskad ojämlikhet och hälsa och välbefinnande, i relation till beviljade forskningsansökningar. Under avsnittet om jämställdhetsintegrering i Fortes årsredovisning för 2019 anges att: ”Forte verkar sedan flera år för att ett köns-och genusperspektiv inkluderas i den forskning som vi finansierar. Genus- och mångfaldsperspektiv utgör även ett bedömningskriterium i samtliga av Fortes utlysningar. Ett arbete pågår för att vidareutveckla formulär och instruktionstexter utifrån tidigare genomförda analyser kring detta.” Forte har nyligen ersatt den handlingsplan som arbetades fram inom JIM-uppdraget med en ny jämställdhetsstrategi.

Vetenskapsrådet

Vetenskapsrådet har uppdraget om jämställdhetsintegrering i instruktionen och deltagande i JIM-stödet i uppdrag i regleringsbrev. Vetenskapsrådet planerade i sitt JIM-arbete för 2016–2018 att vidta åtgärder för att främja och följa upp att kön och genus tas in i forskningens innehåll. Jämställdhet ingår nu som en integrerad del av processen för att finansiera forskning, exempelvis i utbildning av beredningsgruppsledamöter och myndighetens personal. All statistik redovisas könsuppdelad²³ och jämställdhetsanalys ingår i analysarbetet. Myndigheten utlyser medel inom området medicin och hälsa på cirka 1 miljard kronor för åren 2020–2025. Från och med 2019 uppmanades de som sökt bidrag inom medicin och hälsa, klinisk behandlingsforskning samt utbildningsvetenskap att redogöra för om och hur köns- och genusperspektiv är relevant i den planerade forskningen. I en uppföljning kring implementering av köns- och genusperspektiv i forskningens innehåll kom myndigheten fram till att beredningsgrupperna anser att inom medicin och hälsa har könsperspektivet en stark relevans och bör inkluderas i ansökan (Vetenskapsrådet, 2020b; Vetenskapsrådet & Carlstedt, 2007). Både informationen till det sökande och kompetensen i bedömningsgrupperna ansågs dock behöva utvecklas inom området. Sökande hade generellt svårt att förstå vad som avsågs och hade svårt att skilja mellan genusperspektiv, biologiskt kön, könsfördelning och jämställdhet, och efterlyste klarare instruktioner och någon form av vägledande frågor som kan vara behjälplig i att förstå exakt vad det handlar om, och vad det konkret betyder i relation till sökandes forskning. Vetenskapsrådet strävar efter att förtydliga instruktionerna för ansökande med text och filmer (Vetenskapsrådet, 2020). Utvärderingar visar även att Vetenskapsrådets personal, och de som bereder och bedömer ansökningarna, bör få genuskompetens samt tid att diskutera centrala begrepp (Vetenskapsrådet, 2020a).

²³ Från 2019 är statistik om Vetenskapsrådets forskningsfinansiering tillgänglig på Vetenskapsrådet.se.

Horisont 2020

Även internationella forskningsmedel är viktiga för medicin och vårdsektor. Vinnovas hemsida upplyser om EU:s ramprogram för forskning och innovation, Horisont 2020. Programområde för Hälsa, demografiska förändringar och välbefinnande inkluderar kroniska sjukdomar, infektionssjukdomar, hotet från pandemier och ökad antibiotikaresistens. Programmet ska även bidra till bättre och mer hållbara vårdssystem där syftet är att kunna möta de utmaningar Europa står inför, genom stora investeringar i forskning och innovation inom hälsa för att utveckla nya, säkrare och effektivare behandlingar och göra sjukvårdssystemen fortsatt effektiva och hållbara. ”Vidare behöver sjukvården redskap för mer individanpassad medicin, vilket kommer att göra det lättare att förhindra och behandla kroniska sjukdomar och infektionssjukdomar.” En uppföljning visar att få bland de finansierade projekten inkluderar ett köns- eller genusperspektiv i sitt innehåll (European Commission, 2017). Som stöd till de sökande förklaras kön och genusperspektiv i forskningen som: ”To integrate the gender dimension in research content means taking into account the biological characteristics and the evolving social/cultural features of both women and men. It invites researchers to conduct *sex and gender analysis* in the research process, when developing concepts and theories, formulating research questions, collecting and analysing data and using the analytical tools that are specific to each scientific area.” (European Commission, 2016).

Samverkan för utveckling

Även Energimyndigheten har uppdrag om att inkludera köns- och genusperspektiv i den forskning som myndigheten finansierar. Myndigheten ingår tillsammans med Forte, Formas, Vetenskapsrådet och Vinnova tillsammans med Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, Jämställdhetsmyndigheten och Nationella sekretariatet för genusforskning i ett jämställdhetsnätverk för statliga forskningsfinansiärer och myndigheter med ansvar inom högskolan (FORTE, 2019). Nätverket har ett långsiktigt fokus på erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling. Utöver detta har en ny forskningsproposition just kommit som poängterar att satsning på jämlik hälsa och sjukvård, forskning och innovation utvecklar sjukvården och förbättrar hälsan i befolkningen (Regeringen, 2020b). Det finns ett stort värde i att forskningsmyndigheterna fortsätter att gemensamt problematisera och utveckla genusperspektiv och intersektionella analyser i medicinsk forskning för att vården och vårdutbildningar ska få kunskap att genomföra vården jämställt och jämlikt.

Statliga medel till regioner i samverkan med lärosäten

När det gäller medel som berör både regioner och lärosäten så delar utbildningsdepartementet ut medel som lyder under det så kallade ALF-avtalet. Från statens sida ingår Utbildningsdepartementet och Socialdepartementet, Vinnova, Vetenskapsrådet, Lunds universitet, Karolinska institutet och Umeå universitet i styrgruppen tillsammans med de sju regionerna i en styrgrupp. ALF-avtalet reglerar bland annat hur mycket statliga medel som regionerna ska få för att medverka i utbildningen av läkare, bedriva klinisk forskning och utveckla hälso- och sjukvården. Ersättningen är uppdelad i två delar: ALF-ersättning för klinisk forskning och ALF-ersättning för utbildning av läkare. 20 procent av ALF-ersättningen för klinisk forskning ska fördelas på basis av forskningens kvalitet. Fördelningen av medlen utgår från Vetenskapsrådets utvärdering av kvaliteten i den kliniska forskningen som bedrivs i de sju ALF-regionerna och den resursfördelningsmodell som den nationella styrgruppen för ALF har tagit fram. Vetenskapsrådets kvalitetskriterier för forskningsmedel, där jämställdhet ingår som en del, har potential till samhällspåverkan genom forskning som bidrar till ett mer jämställt hälso- och sjukvårdssystem (Vetenskapsrådet, 2020b). Det nationella ALF-avtalet kompletteras med regionala avtal mellan universiteten och regionerna, som reglerar prioritering och fördelning av ALF-ersättningen, vilket innebär att varje region prioriterar och fördelar medlen på lite olika sätt. Då ALF-avtalen saknar jämställdhetsperspektiv blir det aktiva jämställdhetsarbetet på regionen, lärosäte och Vetenskapsrådet viktiga för att medlen ska leda till jämställd vård.

3.2. SAMVERKAN MED REGIONERNAS HÄLSO- OCH SJUKVÅRD

3.2.1. Studentens kunskap kan utveckla vården, och vården studentens kunskap

De kunskaper om jämställd vård som de olika vårdutbildningarnas yrkeskategorier förvärfvar kommer till nytta i regionens bidrag till att uppfylla det femte jämställdhetspolitiska delmålet på olika sätt²⁴. Studenterna blir efter examen delaktiga i att inte bara ge jämställd vård, men också att vara kunniga aktörer i arbetet med att utveckla en jämställd vård.

²⁴ Alla regioner utom två har undertecknat CEMR:s ”Europeisk deklaration för jämställdhet mellan kvinnor och män på regional och lokal nivå” där jämställd vård inkluderas i en artikel.

Även samarbete med universitetet där studenter har potential att bidra med examensarbeten och uppsatser, som fördjupningar på olika teman, är en framgångsfaktor. Gärna uppsatser som kan belysa och lyfta fram olika konkreta ojämställdhetsproblem inom vården som vården sedan kan lösa.²⁵

Regionens strategiska jämställdhetsarbete och kunskap kring jämställd och jämlik vård kan i sin tur lyftas från regionens sida gentemot universitetet. Exempelvis kring Regionens jämställdhetsstrategi och SKR:s kunskapsöversikt om ojämställdhet i hälsa och vård. Samarbete och utveckling är dock avhängigt att den som är chef inom vården eller utbildningsledare på universitetet har kunskap och vilja²⁶.

Den mest konkreta situationen där vården och studenten möts är under verksamhetsförlagd utbildning (VFU). Studenter får idealt med sig teoretisk och praktisk kunskap om jämställd och jämlik vård från den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. KI utbildar handledare i vården som ska handleda studenter under VFU, och jämställdhet ingår som en del av den utbildningen (Karolinska Institutet, 2020f)²⁷.

3.2.2. Regional samverkansstruktur

Regioner och lärosäten kan samverka på olika sätt och på olika nivåer, och dessa samverkanytor har potential att inkludera arbetet med jämställd och jämlik vård.

Samverkar sker bland annat genom ALF-avtalet (Karolinska Institutet, 2020g) som är en arena för konkreta samarbeten i sju regioner. Avtalet har sin grund i regionens ansvar för hälso- och sjukvård och universitetens ansvar för forskning och utbildning. Universitetet har behov av samverkan med hälso- och sjukvården, men också möjlighet att bidra till hälso- och sjukvårdens utveckling i stort. I det regionala ALF-avtalet mellan Region Stockholm och KI gäller samarbetet utbildning av läkare, verksamhetsförlagd utbildning för vissa andra hälsoprofessioner, samt klinisk forskning och utveckling av hälso- och sjukvården. Gemensamma styrgrupper tar beslut om övergripande strategier för utbildning, forskning och infrastruktur. Trots att syftet med avtalet är forskning och utveckling av vården så nämns inte jämställd eller jämlik vård i avtalet (Karolinska Institutet, 2015).

²⁵ Intervjumaterial, region

²⁶ Intervjumaterial, region

²⁷ Samt intervjumaterial, lärosäte

Regionen har visst men begränsat inflytande över universitetens forskning. En framgångsfaktor som lyfts fram när det gäller samverkansarbetet kring genus och jämställd vård inom forskning är betydelsen av områdeskunskapen och engagemanget hos de som är ansvariga för forskningsfrågorna på regionen²⁸.

Samverkan mellan regioner och lärosäten kan även ses ur en större regional kontext där även andra samverkanstrukturer påverka i utvecklingen. Länsstyrelsernas Regionala strategier (Länsstyrelsen Stockholm, 2017) för jämställdhetsintegrering och de jämställdhetspolitiska målen, särskilt problemdefinitionen och förändringsarbetet utifrån delmål 5, och länsstyrelsernas nätverk är en arena för erfarenhetsutbyte och utvecklingsarbete. Länsstyrelserna har möjlighet att vara en samordnade kraft regionalt.

En utvärdering från Vetenskapsrådet kring ALF-medlen konstaterar att samarbetet mellan Göteborgs universitet och Västra Götalandsregionen fungerar utmärkt. Samarbetet sker bland annat i styrkommittén Hälso-sam, som fattar beslut om övergripande strategi, budget och gör det slutgiltiga godkännandet av FoU-projekt. Samma utvärdering konstaterar att det finns ett tydligt fokus på jämställdhet, tvärvetenskaplig forskning och internationalisering vilket har givet en forskning av hög kvalitet som leder till förbättrad hälso- och sjukvård (Vetenskapsrådet, 2018). Flera av de andra regionerna fick dock inte samma goda betyg i relation till jämställdhet.

3.2.3. Exemplet Västra Götalandsregionen

Konkreta samarbeten mellan region och lärosäte görs exempelvis i Västra Götalandsregionen. Regionen har på olika sätt kontakt med vårdutbildningar, både i relation till examensmålen om våld och mänskliga rättigheter och kring jämställd och jämlik vård²⁹.

Västra Götalandsregionens kompetenscentrum om våld i nära relationer (VKV) utbildar både anställda inom regionen och studenter vid de högskoleprogram som leder fram till yrken inom vården. VKV utbildar om våld i nära relationer, mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt sexuella övergrepp. De driver utvecklingsprojekt om metoder och samverkan som ska leda till ett bättre bemötande och bättre omhändertagande av patienter utsatta för våld i nära relationer och sexuella övergrepp. VKV bedriver också forskning med nära anknytning till den kliniska verksamheten samt sprider forskningsresultat (Västra Götalandsregionen, 2019).

²⁸ Intervjumaterial, region

²⁹ Texten i detta stycke baseras huvudsakligen på information från hemsidor samt intervjumaterial, region.

Kunskapscentrum för jämlik vård (KJV) samarbetar med flera utbildningar riktade mot hälso- och sjukvården. Syftet är att öka medvetenheten och skapa reflektion kring jämlik vård och hälsa, patientdelaktighet och normer. KJV håller utbildningar och har kursmoment på Göteborgs universitet och Högskolan Väst för att integrera ett jämlikhetsperspektiv i några av vårdprogrammen. De har även arbete för att integrera kunskapen för handledare under verksamhetsförlagd utbildning (VFU), exempelvis handledare inom primärvård (vårdcentraler, rehab-mottagningar och barnmorskemottagningar) för utbildning och stöd kring bemötande, normer och jämlik vård. KJV bedriver även egen forskning och tar emot praktikanter som gör uppdrag under praktikanttiden för att belysa ojämlik vård, som sedan kan leda uppsatser och examinationsuppgifter (Västra Götalandsregionen, 2017).

Programmen för sjuksköterskor och läkare, men inte psykologer och barnmorskor, nås av KJV:s utbildningar av jämlik vård. Sjuksköterskeprogrammet har flera inslag under utbildningen, och för exempelvis logopedier så genomsyras hela utbildningen av jämlikhetsperspektiv. KJV möter endast läkarstudenter på termin två, fysiologikursen, med en föreläsning som är obligatorisk och med i examinationen. På samma kurs föreläser en forskare på universitet som knyter kön till kursen huvudämne fysiologi. Studenterna upplevs positiva och frågvisa, men bedömningen är att det kommer mer ur privat engagemang än från deras utbildning³⁰. Tidigare låg momentet på termin 9 där det ingick i för ämnet passande kurs, men blev då valbart och inte med i examinationen.

En faktor som kan påverka utbildningarna positivt är om vården ställer krav på vilken kunskap som de studenter som sedan ska anställas ska ha, och medvetandegör universitet om detta. Det är positivt med de uppdrag som redan finns på VGR, även om uppdragen och personalstyrkan skulle kunna utökas för att ge än mer stöd och öka den strategisk samverkan. Regionens eget arbete måste i sin tur spridas och effektivisera så inte att studenterna har genusmedicinska kunskaper och kunskap om jämlik vård som regionen inte lever upp till. Ett tryck på kunskap om jämlik vård från regionen blir också mer effektivt om det kompletteras med fler åtgärder från andra aktörer.

Framgångsfaktorer vid samarbete med universitet är att nyttan och betydelsen av kunskapen är tydlig för universiteten, att det finns kursledare/utbildningsledare som vill och har kunskap, samt att ämnet det är obligatoriskt och med i kursplan på i relevanta kurser, VFU och examination³¹.

³⁰ Intervjumaterial, region.

³¹ Intervjumaterial, region

3.2.4. SKR och jämställd vård

SKR arbetar med att stödja utvecklingen av jämställd vård. Bland annat med kunskapsöversikter, indikatorer, nätverk och utbildningar. Satsningen med modellregioner syftar till att utveckla regionernas arbete med jämställdhetsintegrering i styrning och ledning. Utifrån statliga överenskommelser (Regeringskansliet & SKR, 2018) om jämställdhetsintegrering och kvinnofrid avser SKR att jämställdhetsintegrera pågående utvecklingsarbeten inom vården som kunskapsstyrning, Nära vård och patientkontakt. SKR avser också att etablerat och stärka befintliga kanaler för samverkan med relevanta myndigheter kring frågor om jämställd hälsa.

En av utgångspunkterna i överenskommelsen är att utveckla jämställdhetsarbetet inom området hälsa med målsättning att:

- verka för att nationella riktlinjer och vägledningar utformas så att de stödjer verksamheternas arbete med jämställdhet
- stöd till regioners system för kunskapsstyrning har resulterat i att det utifrån visionen om god och jämlik vård har utvecklats GAP-analyser och uppföljningssystem som inkluderar och speglar förhållanden för olika grupper av kvinnor och män (SKR, 2020).
- regioner och myndigheter samverkar inom kunskapsstyrningssystemet och har inom det stärkt sin kompetens i frågor om jämställd och jämlik hälsa och vård

Även kvinnofridsarbetet ska stärkas inom hälso- och sjukvården genom att SKR ska samarbeta med och stödja pågående relevanta projekt och överenskommelser inom vård, bland annat överenskommelserna som rör kvinnors hälsa och förlossningsvård, psykisk hälsa, sjukskrivning och rehabilitering samt ökad tillgänglighet i barnhälsovården. Målsättningarna är att stärka och utveckla arbete inom hälso- och sjukvården med att förebygga och tidigt upptäcka våld, ge stöd och behandling till våldsutsatta och deras barn och beteendeförändrande insatser till våldsutövare. SKR avser också att verka för förbättrad regional och lokal samverkan mellan hälso- och sjukvården och kommuner på kvinnofridsområdet (SKR, 2021). Jämställdhetsmyndigheten har dock ej kunnat hitta något kring samverkan med lärosäten och vårdutbildningarna, eller kontaktytorna mellan regionerna och lärosätena, som ett potentiellt utvecklingsområde i det genomgångna materialet.

3.3. SAMVERKAN MELLAN INTERNA OCH EXTERNA FAKTORER- ETT UTVECKLINGSOMRÅDE

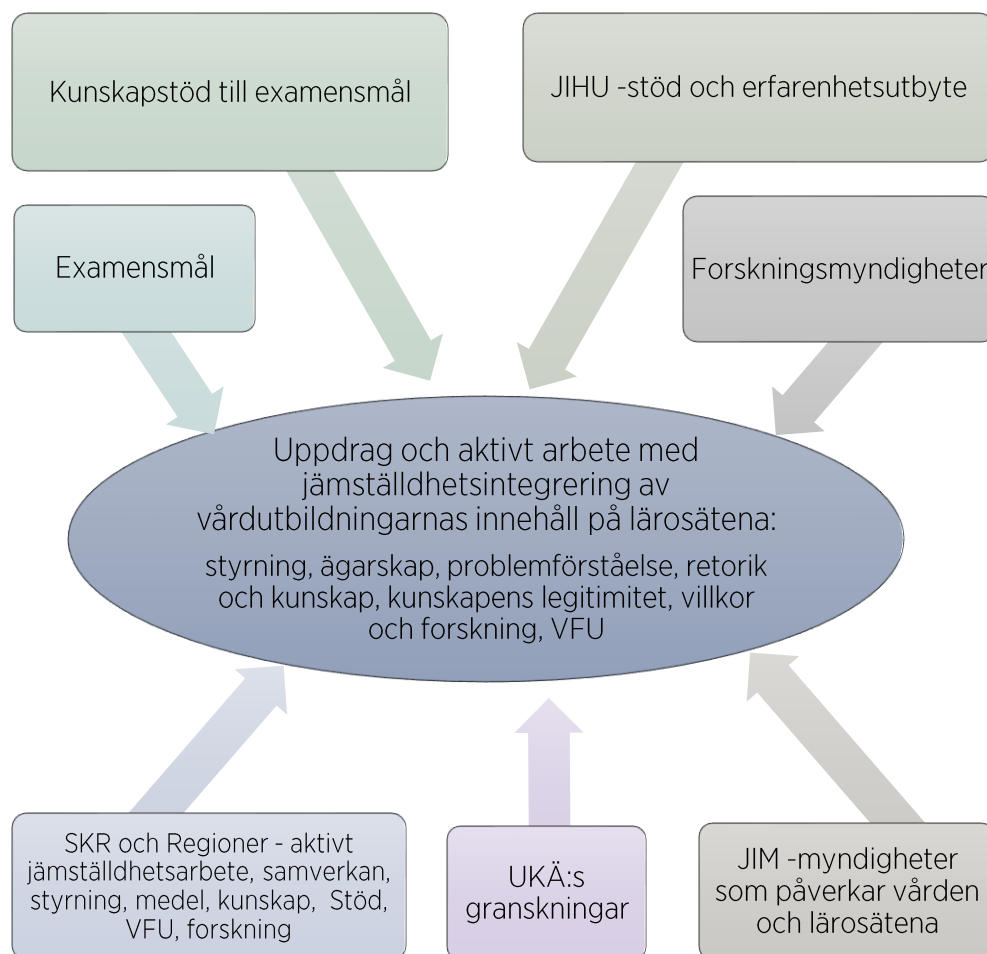
Arbetet med integrering av jämställdhet och genus i fyra vårdutbildningar vid Karolinska institutet och Göteborgs universitet är pågående. Resultaten från jämställdhetsmyndighetens studie visar att arbetet har behov av att utvecklas för att bidra till målet om jämställd vård. I detta kapitel lyfter myndigheten faktorer som påverkar lärosätenas jämställdhetsintegrering av vårdutbildningarnas innehåll på strategisk, praktisk och teoretisk nivå.

Hur lärosätets arbetar aktivt med jämställdhetsintegrering, och vilka jämställdhetsinitiativ som tas på lokal nivå, påverkar utvecklingen av jämställdhetsintegrering av vårdutbildningarnas innehåll. De interna faktorerna inkluderar utveckling av styrning, ägarskap och organisering, såväl som problemförståelse, retorik, kunskap, forskning samt kunskapens legitimitet och förändringsarbetes villkor i den akademiska kontexten.

Styrning, stöd, granskning och samverkan utifrån har potential att påverka lärosätenas arbete. Externa faktorer som lyfts i denna studie kopplar styrning genom regeringsuppdrag, examensmål, jämställdhetsintegrering av medicinska riktlinjer och UKÄ:s granskningar till utvecklingen. Kunskapsstöd till examensmålen och jämställdhetsintegreringen, samt erfarenhetsutbyte mellan lärosäten är andra viktiga faktorer. Lärosätets samverkan med regionerna när det gäller verksamhetsförlagd utbildning (VFU), kompetensstöd och forskning poängteras.

Stöd och samverkan kan påverkas positivt av att andra aktörer, som statliga myndigheter, SKR och Regionerna, utvecklar sitt eget arbete med jämställdhetsintegrering och genomför insatser som bidrar till jämställd och jämlik vård. Uppdrag och överenskommelser som syftar till att stödja jämställdhetsintegrering hos dessa aktörer blir i förlängning väsentliga för vårdutbildningarnas och i förlängningen vårdens jämställdhetsutveckling. Forskningsanslag som uppmuntrar till forskning som producerar kunskap som bidrar till jämställd och jämlik vård är en förutsättning för att relevant kunskap ur olika perspektiv kan integreras i vårdutbildningarna. Forskningsfinansiärer, som forskningsmyndigheter, och lärosätets samverkan med regionen genom avtalet om läkarutbildning och forskning (ALF-avtalen) kan påverka forskningen. SKR:s arbete med att stödja regionerna och att jämställdhetsintegrera styrning och utveckling av vården har potential att utveckla området.

GENUS OCH JÄMSTÄLLDHET I VÅRDUTBILDNINGARNAS INNEHÅLL

Sammantaget kan arbetet internt på lärosätet, central och lokalt, utvecklas genom regeringens styrning, granskning av verksamheten och lärosätets samverkan med externa aktörer. En förbättrad samordning och synkronisering av de olika faktorerna kan bidra till en mer sammanhållen och strategisk utveckling.

Arbetet med att integrera kunskap som leder till jämställd och jämlik vård i utbildningarna är en viktig pusselbit för utvecklingen av vården, och kan även bidra till att lösa ojämställdhetsproblemen när det gäller mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer. En gemensam process för utveckling av arbetet för att uppnå jämställd och jämlik vård kan förbättra möjligheterna att lösa ojämställdhetsproblemen på området och öka möjligheten för relevanta aktörer att anta utmaningarna i syfte att utveckla måluppfyllelsen för det femte jämställdhetspolitiska delmålet. Arbetet med jämställdhetsintegrering är väsentligt, och riktade uppdrag stärker utveckling och fokus på arbetet.

4. SLUTSATSER OCH IDENTIFIERADE BEHOV

- Arbetet med integrering av jämställdhet och genus i fyra vårdutbildningar vid Karolinska institutet och Göteborgs universitet är pågående, men behöver utvecklas för att bidra till målet om jämställd vård.
- Genus, eller kön kopplat till makt, saknas som examensmål i samtliga fyra vårdutbildningar på båda lärosätena.
- Kön, genus eller jämställdhet saknas i en majoritet av kursplanerna. Hur pass integrerad kunskapen är varierar både mellan de olika programmen och mellan lärosätena. Framförallt varierar den mellan programmets olika kurser.
- Examensmålet om Mänskliga rättigheter, och allas rätt till hälsa, öppnar upp för intersektionella analyser av vården utifrån flera maktordningar, vilket kan bidra till jämlik vård. Målet stöds av lärosätenas arbete med lika villkor, social hållbarhet och målen om hälsa, jämställdhet och jämlikhet i Agenda 2030. I planerna för samtliga fyra program är det dock ofta oklart om kön är en av maktordningarna som finns med i den intersektionella analysen, eller om det sker en analys utifrån maktordningar.
- Läkarprogrammet har målet om mänskliga rättigheter men saknar examensmål om jämställdhet och genus. 10 av 24 kursplaner på KI som innehåller målet om mänskliga rättigheter saknar analyskategorin jämställdhet (kön, kvinna, man, genus etcetera). Motsvarande siffra för GU är 5 av 15. Konsekvensen av det bli att det skapas en otydlighet kring om kön i praktiken räknas in i formuleringarna kring mänskliga rättigheter eller exempelvis social hållbarhet. Resultatet visar att examensmålet om mänskliga rättigheter är otillräckligt i sig för att kön, genus eller jämställdhet ska artikuleras i kursplanerna.
- Examensmålet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation finns för tre av programmen men saknas i en majoritet av kursplanerna. Studenter från dessa fyra utbildningar, samt övriga vårdutbildningar, blir i sin yrkesutövning viktiga aktörer när det gäller att dels upptäcka våldet, dels ha kunskap om hur våldet påverkar bemötande, diagnos, behandling och rehabilitering. Arbetet med implementeringen och genomslaget för kunskapen om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer inom alla vårdutbildningar är alltså ett utvecklingsområde.

- Kunskapsområdet om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer är ett brett fält där studenten som professionell möter patienter utsatta för olika våldsformer, exempelvis sexuellt våld utfört av närstående eller okänt, pågående våld i nära relation, hedersrelaterat våld och förtryck, könsstympning av flickor och kvinnor samt prostitution och människohandel och sexuell exploatering av barn. I de flesta av de kursplaner som nämner examensmålet går det inte att utläsa vilka våldsformer som inkluderas i kunskapsområdet
- De fyra kunskapsområden som jämställdhetsmyndigheten analyser i denna studie förekommer i kursplanerna ur olika perspektiv. Det vanligast förekommande är studentens egna värderingar och föreställningar om kön, och andra maktordningar, samt hur detta påverkar det professionella mötet med patienten i vårdkedjan. I mindre omfattning förekommer genusanalys, eller intersektionella analyser, i relation till jämställd vård mer generellt, samt analyser som knyts direkt till kursens specifika kunskapsområde eller diagnosområde. Kunskapsområdet kan förkomma som en temadag, enstaka kursmoment eller mer integrerat i kursen.
- Samtliga fyra kunskapsområden är utvecklingsområden, där genus och intersektionella analyser i relation till olika diagnos- och vårdområden särskilt kan stärkas. Kunskapsstöd, liknade det som utvecklas för examensmålet om Mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation, har potential att bidra till utveckling. Både riktlinjer och mer forskning som lyfter fram kunskapsområdena i relation till olika vård- och diagnosområden stärker kunskapsläget.
- Ett ambitiöst arbete centralt med tydlig problemdefinition och formuleringar om kön och makt samt med väl underbyggt kunskapsinnehåll och retorik, tycks ofta inte nå fram lokalt då många kursplaner helt eller delvis saknar perspektivet. Detta visar på fortsatt behov av utveckling av kunskap, styrning och villkor för jämställdhetsintegreringsarbetet på lokal nivå.
- Utvecklingen av arbetet internt på lärosätet, central och lokalt, påverkas utifrån genom regeringens styrning, granskning av verksamheten och lärosätets samverkan med externa aktörer. En utmaning är att finna nationella och regionala samverkansformer mellan de statliga myndigheterna, vårdgivare och SKR som tar hänsyn till det regionala självstyret samtidigt som det utvecklar arbete hos samtliga aktörer.
- Stöd och samverkan, exempelvis genom kunskapsstöd till examensmålen och jämställdhetsintegrering samt erfarenhetsutbyte mellan lärosäten, är viktiga faktorer för utvecklingen av arbetet.
- Stöd till jämställdhetsintegrering och konkreta jämställdhetsuppdrag till myndigheter som påverkar vården, forskningsfinansieringen och lärosätena kan

bidra till utveckling. Där har arbete med stöd och styrning mot en jämställd och jämlik vård utifrån SKR och regionerna, i samarbete med myndigheter, en central roll. En långsiktig nationell strategi eller handlingsplan för jämställd och jämlik vård kan samla och utveckla arbetet.

REFERENSER

- Alsén, E. (2013). *Genusperspektiv på sjuksköterskeutbildningen i Uppsala En kvalitativ studie* [Examensarbete i Vårdvetenskap 15 hp, Uppsala Universitet]. <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:622830/FULLTEXT01.pdf>
- Andrén, J. (2011). *Genusintegrerad undervisning vid svenska universitets och högskolors hälsoutbildningar*.
- Arbetsmarknadsdepartementet. (2020, juni 25). *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Jämställdhetsmyndigheten*(A2020/01474/JÄM, A2020/01400/SV (delvis)). <https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=20979>
- Carlsson, N. (2020). *Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer—Slutrapport* (s. 126).
- Esbjörnsson, M., Faxelid, E., Fridén, C., Rahbek, L., & Bondestam, F. (2010). "Det ligger i vår profession att beakta likabehandling" Kartläggning av likabehandlingsperspektiv i Karolinska Institutets utbildningsprogram under 2009. <https://docplayer.se/16967090-Det-ligger-i-var-profession-att-beakta-likabehandling.html>
- European Commission. (2016). *Guidance on Gender Equality in Horizon 2020*. https://eige.europa.eu/sites/default/files/h2020-hi-guide-gender_en.pdf
- European Commission. (2017). *Interim evaluation: Gender equality as a crosscutting issue in Horizon 2020*. Publications Office. <https://data.europa.eu/doi/10.2777/054612>
- FORTE. (2018, februari 15). *Därför främjar vi jämställd forskningsfinansiering*. Forte. <https://forte.se/nyhet/darfor-framjar-vi-jamstalld-forskningsfinansiering/>
- FORTE. (2019). *Forte Årsredovisning 2019* (s. 103).
- FORTE. (2020, oktober 7). *Bedömning och beslut*. Forte. <https://forte.se/sok-finansiering/att-soka-bidrag/bedomning-och-beslut/>
- FORTE. (2021). *Forskningsområden*. Forte. <https://forte.se/om-forte/vart-uppdrag/forskningsomraden/>
- Göteborgs universitet. (2019b). *Goda exempel—Jämställdhetsperspektiv i utbildningen*.
- Göteborgs universitet. (2021b). *Hållbar utveckling | Göteborgs universitet*. <https://www.gu.se/om-universitetet/vision-och-varderingar/hallbar-utveckling>
- Göteborgs universitet. (2021a). *Likabehandling och jämställdhet – Medarbetarportalen*. <https://medarbetarportalen.gu.se/anstallning/likabehandling-och-jamstalldhet/?skipSSOCheck=true>

- Göteborgs universitet. (2017). *Utbildningsplan sjuksköterskeprogrammet grundnivå, Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet*.
https://studentportal.gu.se/digitalAssets/1740/1740388_1667502_ssk-utbildningsplan-v18.pdf
- Göteborgs universitet. (2018). *Utbildningsplan läkarprogrammet Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet*.
https://studentportal.gu.se/digitalAssets/1710/1710567_utbildningsplan-m21--k-rev-180620.pdf
- Göteborgs universitet. (2019a). *Regeringens forskningsproposition 2020 Underlag från Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet* (Dnr GU 2019/1954). <https://www.gu.se/sites/default/files/2020-05/underlag-till-2020-ars-forskningsproposition-nsfg.pdf>
- Göteborgs universitet. (2019b). *Kursplan, Barnmorskeprogrammet, Sexuell och Reproduktiv hälsa II, 7.5 hp, kurskod RPH321*.
<https://canvas.gu.se/courses/25990/assignments/syllabus>
- Göteborgs universitet. (2019c). *Utbildningsplan, Barnmorskeprogrammet, 90 hp, programkod: V2BMP*.
- Göteborgs universitet. (2020a). *Kursplan för Sjuksköterskeprogrammet, OM4360 Omgivningens betydelse vid hälsa och ohälsa*.
<https://kursplaner.gu.se/pdf/kurs/sv/OM4360>
- Göteborgs universitet. (2020b). *Om oss | Sahlgrenska akademien, Göteborgs universitet*. <https://www.gu.se/sahlgrenska-akademien/om-oss>
- Göteborgs universitet. (2020c, januari 28). *Kursplan för Barnmorskeprogrammet, Kvinno- och familjehälsa II, RPH340*.
<https://kursplaner.gu.se/pdf/kurs/sv/RPH340>
- Göteborgs universitet. (2020d). *Ett universitet för världen. Göteborgs universitets vision 2021–2030*.
- Göteborgs universitet. (2020e, maj 7). *Kursplan för Barnmorskeprogrammet, Sexuell och Reproduktiv hälsa I, RPH211*.
<https://kursplaner.gu.se/pdf/kurs/sv/RPH211>
- Göteborgs universitet, I. (2017b). *Handlingsplan för jämställdhetsintegrering vid Göteborgs universitet 2017–2019*.
- Göteborgs universitet, I. (2020f). *POLICY FÖR JÄMSTÄLLDHET OCH LIKABEHANDLING VID GÖTEBORGS UNIVERSITET* (s. 3).
- Göteborgs universitet, & Thulin, M. (2020). *PM FORTSÄTTNING AV JIGU – JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING PÅ GÖTEBORGS UNIVERSITET* (Dnr: GU 2020/1511; s. 26).

Jordansson, B., & Peterson, H. (2019). Jämställdhetsintegrering vid svenska universitet och högskolor. Det politiska uppdraget återspeglat i lärosätenas planer. *Kvinder, Køn & Forskning*, 28(1–2), 58–70. <https://doi.org/10.7146/kkf.v28i1-2.116117>

Jordansson, B., & Peterson, H. (2021). Lokal styrning av jämställdhetsintegrering inom akademien. *Arbetsmarknad & Arbetsliv*. <https://journals.lub.lu.se/aoa/article/view/20238>

Jämställdhetsmyndigheten. (2020). *Utbildning för ökad kunskap—Delredovisning 2 av uppdrag om utbildning till lärosäten om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation* (2020:4). <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/files/2020/04/Utbildning-f%C3%B6r-%C3%B6kad-kunskap-2020-v4.pdf>

Jämställdhetsmyndigheten. (2021). *Psykisk ohälsa och andra aspekter av jämställd hälsa—Uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet om en jämställd hälsa*.

Karolinska Institutet. (2020b). *Course syllabus—Akut ortopedi—En fördjupningskurs, 3 hp | Karolinska Institutet Utbildning*. <https://utbildning.ki.se/course-syllabus/2LK046>

Karolinska Institutet. (2005, juni 14). *Centrum för Genusmedicin, Historik*. https://web.archive.org/web/20051217211939/http://www.ki.se/cfg/om_genusmedicin/index.htm

Karolinska Institutet. (2015). *Regionalt ALF-avtal Karolinska Institutet*.

Karolinska Institutet. (2016). *Kursplan för Läkarprogrammet, Naturläkemedel och komplementärmedicin: Användning, evidens och förhållningssätt 2LK145*. <https://utbildning.ki.se/course-syllabus/2LK145>

Karolinska Institutet. (2017). *Plan för jämställdhetsintegrering av Karolinska Institutet 2017-2019*. https://medarbetare.ki.se/sites/default/files/migrate/plan_for_jamstalldhetsintegrering_av_karolinska_institutet_2017-2019.pdf

Karolinska Institutet. (2019a). *2030 Tillsammans skapar vi framtidens KI* (Dnr 1-928-/2017). <https://medarbetare.ki.se/media/89645/download>

Karolinska Institutet. (2019b). *Årsredovisning 2018—Karolinska Institutet*. https://issuu.com/karolinska_institutet/docs/arsredovisning_2018

Karolinska Institutet. (2019c, april 10). *Kursplan, Psykologprogrammet, Differentiell psykologi, 15 hp, kurskod 2PS005*. <https://utbildning.ki.se/course-syllabus/2PS005>

Karolinska Institutet. (2019d, november 7). *Kursplan, Läkarlinje, Klinisk medicin, 48 hp | Karolinska Institutet Utbildning*. <https://utbildning.ki.se/course-syllabus/2LK134/24434>

Karolinska Institutet. (2020a). *Karolinska Institutet i korthet* | Karolinska Institutet. <https://ki.se/om-ki/karolinska-institutet-i-korthet>

Karolinska Institutet. (2020b, februari 5). *Kursplan, Barnmorskeprogrammet, Global sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter, 4,5 hp, kurskod 2BM026*. <https://utbildning.ki.se/course-syllabus/2BM026>

Karolinska Institutet. (2020c, april 2). *Kursplan, Läkarprogrammet, Hälsa i samhälle och miljö, 12 hp* | Karolinska Institutet Utbildning. <https://utbildning.ki.se/course-syllabus/2LK100/24623>

Karolinska Institutet. (2020d, september 24). *Kursplan för Läkarprogrammet, Den friska människan 2 2LK002*. <https://utbildning.ki.se/course-syllabus/2LK002>

Karolinska Institutet. (2020e, oktober 14). *Kursplan för Barnmorskeprogrammet, Mödrahälsovård och antikonception 2BM023*. <https://utbildning.ki.se/student/modrahalsovard-och-antikonception-15-hp/2bm023>

Karolinska Institutet. (2020f, november 3). *Introduktion till handledning i VIL* | Medarbetarportalen. <https://medarbetare.ki.se/introduktion-till-handledning-i-vil>

Karolinska Institutet. (2020g, november 25). *Nationellt och regionalt ALF-avtal* | Karolinska Institutet. <https://ki.se/samverkan/nationellt-och-regionalt-alf-avtal>

Karolinska Institutet. (2021). *Om lika villkor på KI* | Karolinska Institutet. <https://ki.se/om-ki/om-lika-villkor-pa-ki>

Karolinska Institutet, & Folkesson, K. (2016). *Nulägesanalys: Jämställdhetsintegrering av Karolinska Institutet*. <https://medarbetare.ki.se/media/311/download>

Kunskapsstyrning hälso- och sjukvård. (2020, augusti 3). *Partnerskap med myndigheter—Kunskapsstyrning* [Text]. <https://kunskapsstyrningvard.se/omkunskapsstyrning/partnerskapmedmyndigheter.696.html>

Lindholm, K. (2011). *Jämställdhet i verksamhetsutveckling*. Studentlitteratur.

Lindroth, M., & Bondestam, F. (2014). *Godtycklig jämställdhet—Implementering av examensordningens mål för jämställdhet i professionsutbildningar vid Göteborgs universitet* (s. 47).

Länsstyrelsen Stockholm. (2017). *Ett jämställt Stockholm Länsstrategi för jämställdhetsintegrering 2018–2020* (2017:24). <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.728c0e316219da8135bf4c1/1526068514707/Rapport%202017-24%20Ett%20j%C3%A4mst%C3%A4llt%20Stockholm.pdf>

Nationellt centrum för kvinnofrid, A. (2020, oktober 13). *Webbkurs om våld— Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)—Uppsala universitet*. Uppsala universitet. <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/webbstod-for-kommuner/utbildning-moter-valdsutsatta/webbkurs-om-vald/>

Regeringen. (2016). *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft (Prop 2016/17:50)* (s. 167).

Regeringen. (2017). *Budgetpropositionen 2018 Utbildning och universitetsforskning, utgiftsområde 16 (PROP. 2017/18:1)*. <https://www.regeringen.se/4a65cf/contentassets/79f6d27416794f0bb146c792e02b65fc/uo-16-utbildning-och-universitetsforskning.pdf>

Regeringen. (2020a). *Uppdrag om att stödja arbetet med jämställdhetsintegrering i statliga myndigheter*. 8.

Regeringen. (2020b). *Forskning, frihet, framtid – kunskap och innovation för Sverige*. 210.

Regeringskansliet. (2011). *FN:s konventioner om Mänskliga rättigheter*.

Regeringskansliet, & SKR. (2018). *Överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Landsting för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020*.

<https://www.regeringen.se/493363/contentassets/7425f7186e664937a2ffab44c00d76aa/skl-overenskommelse-om-att-starka-stod-till-jamstallldhet-och-kvinnofrid.pdf>

Högskoleförordning (SFS1993:100993:100) Svensk författningssamling 1993:1993:100 t.o.m. SFS 2020:1022—Riksdagen, Pub. L. No. (SFS1993:100993:100) (1993). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100

Instruktion för Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (SFS 2007:1431), Pub. L. No. (SFS 2007:1431) (2007). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-20071431-med-instruktion-for_sfs-2007-1431

Förordning om ändring i förordningen (2010:1385) med instruktion för Myndigheten för vård- och omsorgsanalys(SFS 2018:1524), Pub. L. No. (SFS 2018:1524), 1 (2018).

SKR. (2020). *Årsrapport 2019 Överenskommelse mellan staten och Sveriges Kommuner och Regioner för att stärka jämställdhetsarbetet på lokal och regional nivå 2018–2020*. <https://skr.se/download/18.753dd25d17158aa215c89ce/1586350617963/%C3%96verenskommelse%20j%C3%A4mst%C3%A4lldhet%20och%20kvinnofrid%20%C3%85rsrapport%202019.PDF>

SKR. (2021, januari 14). *SKR:s kvinnofridssatsning* [Text].
<https://skr.se/demokratiledningstyrning/manskligarattigheterjamlighet/kvinnofrid/kvinnofridssatsning20182020.16142.html>

Socialdepartementet. (2018a). *Uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser och kunskapsstöd till universitet och högskolor i frågor som rör mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer (S2018/01831/JÄM (delvis))*.
<https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/files/2019/05/uppdrag-att-erbjuda-utbildningsinsatser-och-kunskapsstod-rorande-mvk-och-vald-i-nara-relationer.pdf>

Socialdepartementet. (2018b, december 18). *Regleringsbrev för budgetåret 2018 avseende Jämställdhetsmyndigheten (S2018/05936/RS)*.
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/?rbid=19213>

Socialstyrelsen. (2018). *Strategisk färdplan 2017–2020*.
<https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/dokument-webb/ovrigt/socialstyrelsen-strategisk-fardplan-2017-2020.pdf>

Socialstyrelsen. (2020). *Nationella riktlinjer för vård vid depression och ångestsyndrom Stöd för styrning och ledning*.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. (2021). *Tema: Kvinnohälsa*. <https://www.sbu.se/sv/publikationer/tema-kvinnohalsa/>

Stockholms universitet. (2020). *Besluts- och delegationsordning för Stockholms universitet (SU FV-1.1.2-2619-20)*.
https://www.su.se/polopoly_fs/1.513684.1598875524!/menu/standard/file/Besluts-%20och%20delegationsordning%202020-08-27.pdf

UKÄ. (2020b). *Vad innehåller en kurs- och utbildningsplan?* [Text].
Universitetskanslersämbetet. <https://www.uka.se/studenttratt--tillsyn/fragor--svar-om-studenttratt/kurs-och-utbildningsplaner/2017-01-13-vad-innehaller-en-kurs--och-utbildningsplan.html>

UKÄ. (2018). *Vägledning för ansökan om tillstånd att utfärda examen—Bilaga 4. 7.*

UKÄ, G. A. L. (2020c). *Vägledning för granskning av lärosätenas kvalitetssäkringsarbete* (s. 32).

Universitetskanslersämbetet. (2020). *Högskolekollen, kvalitetsgranskning av Karolinska Institutet, bedömningsområde: Jämställdhet* [Text].
Universitetskanslersämbetet. <https://www.uka.se/kvalitet--examenstillstand/resultat-fran-granskningarna-hogskolekollen/hogskolekollen.html>

Utbildningsdepartementet. (2020). *Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende universitet och högskolor (U2020/03824/UH)*.
<https://www.esv.se/statsliggaren/regleringsbrev/>

Vetenskapsrådet. (2020a). *En jämställd process: En kvalitativ undersökning av bedömningen av forskningsbidragsansökningar 2019*.

Vetenskapsrådet. (2020b). *Uppföljning av Vetenskapsrådets implementering av köns- och genusperspektiv i forskningens innehåll*. 57.

Vetenskapsrådet. (2018). *Utvärdering av den kliniska forskningens kvalitet vid de landsting som omfattas av ALF-avtalet*. 110.

Vetenskapsrådet. (2020). *Är köns- och genusperspektiv relevant i din forskning* [Text]. <https://www.vr.se/soka-finansiering/krav-och-villkor/beakta-kons--och-genusperspektiv.html>

Vetenskapsrådet, & Carlstedt, G. (2007). *Genus i projektansökningar inom medicin: En uppföljning av Vetenskapsrådets beredning och utfall år 2004* (1:2007). Vetenskapsrådet.

Västra Götalandsregionen. (2017, augusti 8). *Kunskapscentrum för jämlik vård*. Vårdgivarwebben Västra Götalandsregionen. <https://www.vgregion.se/halsa-och-varld/vardgivarwebben/amnesomraden/jamlik-varld/>

Västra Götalandsregionen. (2019, februari 18). *Våld i nära relationer*. Vårdgivarwebben Västra Götalandsregionen. <https://www.vgregion.se/halsa-och-varld/vardgivarwebben/amnesomraden/vkv---vald-i-nara-relationer/>

Zettermark, S., Galien, S., Andersson, J., Bergenbrant-Glas, S., Lichtenstein, E., Morein-Undén, M., Andreasson, A., Gonzáles, C.-A., Hallström, T., Hallström, T., & Hallström, T. (2019, december 3). Genusmedicinsk kompetens måste säkerställas i nya läkarutbildningen. *Läkartidningen*, 49–50.

Box 73, 424 22 Angered
Besöksadress: Angereds torg 9
Tel: 031-392 90 00
www.jamstalldhetsmyndigheten.se

